

ISSN 2414-634X

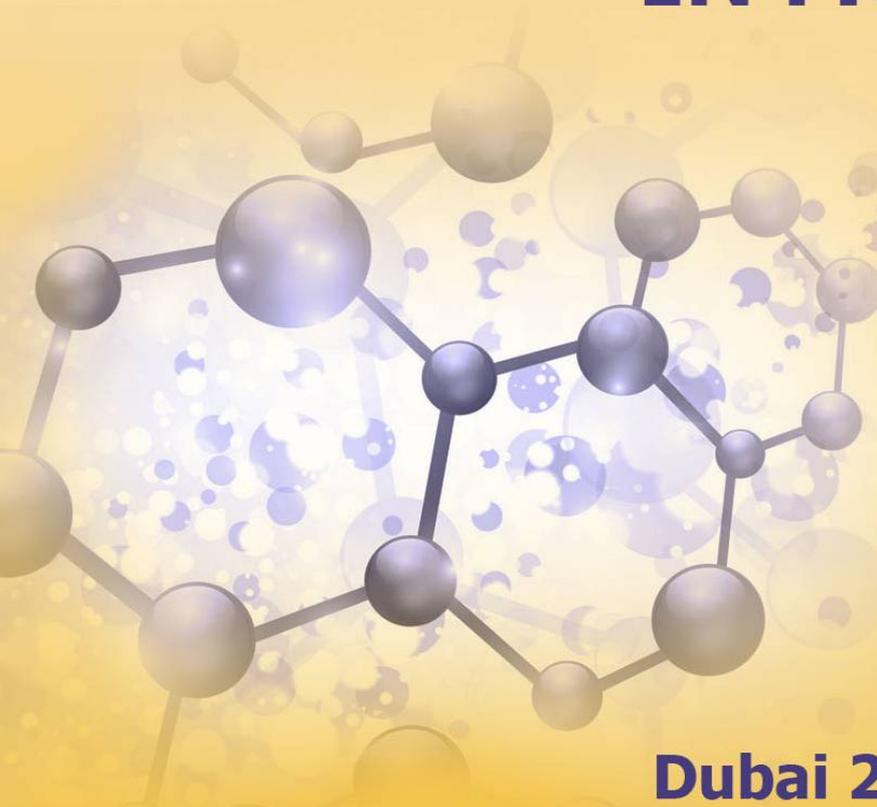
scientific journal

**INNOVATIVE
SOLUTIONS
IN MODERN
SCIENCE**

N5(32)

Dubai 2019

publisher TK Meganom, LLC

ISSN 2414-634X

DOI 10.26886/ISMS.2414-634X.5(32)2019

**SCIENTIFIC JOURNAL
INNOVATIVE SOLUTIONS IN MODERN SCIENCE
No. 5(32), 2019
August 12, 2019**

FOUNDER: CENTER FOR
INTERNATIONAL COOPERATION
TK MEGANOM, LLC

Edition address: Bur Dubai Khaled Bin
Waleed Street , Admiral Plaza Hotel, Of.
No: 9
P.O.Box: 113102 , Dubai, United Arab
Emirates

WAS FOUNDED IN 2016
IT IS ISSUED TEN TIMES A YEAR
<http://naukajournal.org/index.php/ISMSD>

Edition e-mail: ismsdubai@gmail.com
Phone: +971 55 1435638
© Center for international scientific
cooperation TK Meganom LLC

Reprint of materials without the written permission of edition forbidden

Editorial Board:

The Editor-in-chief Waldemar Wójcik, Doctor of Technical Sciences, Professor, Lublin University of Technology

Economical Sciences

- G. Bashnyanin, Doctor of Economical Sciences, Professor, Head of the Department of Economics, Lviv Commercial Academy;
- Y. Barsky Doctor of Economical Sciences, Professor, Lutsk National Technical University;
- N. Shvets, Doctor of Economical Sciences, Professor, Director of Institute of Banking Technologies and Business "University of Banking";
- A. Shevchuk, Doctor of Economical Sciences, Professor, Novovolynsk Research-Education Institute of Economics and Management Ternopil National Economic University;
- N. Vdovenko, Doctor of Economical Sciences, Associate Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine;
- T. Zahorna, Doctor of Economical Sciences, Professor, Makiyivka Economic and Humanitarian Institute;
- V. Hrapkina, Doctor of Economical Sciences, Associate Professor, Makiyivka Economic and Humanitarian Institute;

Historical Sciences

- V. Orehovskiy, Doctor of Historical Sciences, Professor, Chernivtsi Institute of Trade and Economics, Kyiv National University of Trade and Economics;
- M. Yuriy, Doctor of Historical Sciences, Professor, Chernivtsi Institute of Trade and Economics, Kyiv National University of Trade and Economics;
- O. Bezarov, Doctor of Historical Sciences, Chernivtsi Institute of Trade and Economics, Kyiv National University of Trade and Economics;
- L. Tsyganenko, Doctor of Historical Sciences, Professor, Izmail State Humanitarian University
- I. Roebuck, Doctor of Historical Sciences, Professor, Kharkiv National Medical University;
- K. Nikitenko, Doctor of Historical Sciences, Lviv National Academy of Arts;
- I. Datskiv, Doctor of Historical Sciences, Professor, Ternopil National Economic University;
- N. Cotsur, Doctor of Historical Sciences, Professor, Gregory Skovoroda Pereyaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University;

Philosophical sciences

- Alatom Mohammad Fayiz Ahmad, Doctor of Philosophy;
- M. Chikarkova, Doctor of Philosophy, Professor, Yu. Fedkovych Chernivtsi National University;
- O. Andriyenko, Doctor of Philosophy, Professor, Donetsk National University;
- P. Dulyan, Doctor of Philosophy, Mikolaiv National University;

Political Sciences

- V. Kornienko, Doctor of Political Sciences, Professor, Academician of the Ukrainian Academy of Political Science, Vinnytsia National Technical University, President of the Association "Analitikum"
- O. Tkach, Doctor of Political Sciences, Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv;
- S. Denysyuk, Doctor of Political Sciences, Associate Professor, Vinnytsia National Technical University;

Pedagogical Sciences

- Y. Belmaz, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy; Academy;
- K. Vlasenko, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Donbass State Engineering Academy;
- R. Prima, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Lesya Ukrainka Eastern European National University;
- V. Kozhevnikov, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Makiyivka Economic and Humanitarian Institute;
- O. Tarnopolskyi, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Doctor of Pedagogical Sciences, Alfred Nobel University, Dnipropetrovsk;
- I. Poluboiaryna, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Kharkiv National Kotlyarevsky University of Arts;

Psychological Sciences

- I. Volzhentseva, Doctor of Psychological Sciences, Professor, Gregory Skovoroda Pereyaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University;
- S. Simonenko, Doctor of Psychological Sciences, Professor, K. D. Ushynsky South Ukrainian National Pedagogical University;
- Murat Eliozy, Associate Professor, Ondokuz Mayıs University, Yasar Dogu Faculty Of Sport Sciences, Samsun, Turkey;

Medical Sciences

- M. Lebedyuk, Doctor of Medical Sciences, Professor, Head of the Department of Dermatology and Venereology, Odessa National Medical University;
- V. Bocharov, Doctor of Medical Sciences, Medical center "ORTO DENT", Odessa, Ukraine;
- V. Bocharova, PhD in Medical Sciences, Odessa National Medical University;
- L. Kuts, Doctor of Medical Sciences, Associate Professor, Head of the course of dermatovenerology, clinical immunology, allergology, Medical Institute of the Sumy State University;
- L. Zubkova, Doctor of Medical Sciences, Medical center "ORTO DENT", Odessa, Ukraine;
- V. Gladchuk, Doctor of Medical Sciences, «Hladchuk Medical Aesthetic Center», Kiev, Ukraine;
- K. Kolyadenko, Doctor of Medical Sciences, Associate Professor, O. O. Bogomolets National medical University, Kiev, Ukraine;
- G. Peklina, Doctor of Medical Sciences, Professor, Odessa Medical Institute International Humanitarian University;

Technical Sciences

- W. Wójcik, Doctor of Technical Sciences, Professor, Lublin University of Technology;
- V. Baranowski, Doctor of Technical Sciences, Professor, Ternopil National Technical University;
- V. Gogo, Doctor of Technical Sciences, Professor, Donetsk National Technical University;
- Alatom Mohammad Fayiz Ahmad, PHD in Engineering Sciences,

Juridical sciences

- I. Krinitsky, Doctor of Law, Professor, Research Laboratory number 1, Research Institute of Finance;
- A. Gumin, Doctor of Law, Professor, Training and Research Institute of Law and Psychology, National University "Lviv Polytechnic"

Art

- P. Crul, Doctor of Art, Professor, V. Stefanik Prikarpatsky University;
- O. Sizova, Doctor of Art, Professor, P. Tchaikovsky South Ural State Institute of Arts;
- Doctor of Art, Professor, Katerina Stanislavska, National Academy of Leaders Culture and Arts;
- N. Prokopova Doctor of Cultural Studies, Associate Professor, Dean of the Faculty of Directing and Actor Art, Kemerovo State Institute of Culture;
- R. Kvaratskhelia Doctor of Art, Caucasus International University;
- A. Puchkov, Doctor of Art, Professor, Boris Grnchenko Kyiv University;
- E. Kushch, PhD, National Academy of Leaders Culture and Arts;

Geographical Sciences

- L. Ilyin, Doctor of Geographical Sciences, Professor, Head of the Department of Tourism and Hospitality Lesya Ukrainka East-European National University;

Ulrichsweb™ Global Serials Directory

DOI (Digital object identifier)

Publishing house is a member of CrossRef

Indexing:

CORE

WORLDCAT

BIELEFELD ACADEMIC SEARCH ENGINE

RESEARCHBIB

CITEFACTOR

GOOGLE SCHOLAR

I. ECONOMICAL AND TECHNICAL SCIENCES

DOI 10.26886/2414-634X.5(32)2019.1

UDC 339.924.

BENCHMARKING OF ATLANTIC INNOVATIONS SYSTEM MODEL IN CONTEXT OF UKRAINE'S TECHNOLOGICAL EUROCONVERGENCE

B. Butko

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine, Kyiv

The paper analyzes the structure and functional interrelations between elements of national innovation systems based on an Euroatlantic model. The types of national innovation systems of Germany and the USA have been considered. The positive and negative aspects of each of the proposed models have been outlined. It has been proved that effective international cooperation for the creation of high-tech products is possible only on the basis of existing models and progressive networks. The necessity of using the experience of introducing benchmarking in the context of the formation of the national innovation system in the context of the formation of the national innovation system has been determined.

Keywords: benchmarking; R&D; public-private partnerships; triple helix model; triangle model; high- tech; collaboration; horizontal coordination.

Бутко Б. О., Бенчмаркінг моделі системи атлантичних інновацій в контексті технологічної євроінтеграції України / Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна, Київ

У статті проаналізовано структуру та функціональні взаємозв'язки між елементами національних інноваційних систем на

основі євроатлантичної інноваційної моделі. Розглянуто види національних інноваційних систем на прикладах Німеччини та США підтипи їх, що базуються на європейських та американських моделях. Окреслено позитивні та негативні аспекти кожної із запропонованих моделей. Доведено, що ефективна міжнародна співпраця для створення високотехнологічної продукції можлива лише на основі існуючих моделей і прогресивних мереж. Визначена необхідність використання у контексті формування національної інноваційної системи досвіду запровадження бенчмаркінгу, що сприятиме технологічній євроінтеграції України.

Ключові слова: бенчмаркінг; R&D; державно-приватне партнерство; модель потрійної спіралі; модель трикутника; високі технології; співпраця; горизонтальна координація.

Revelance. Rapid development of knowledge - based economy, growing relationship between capital markets and high-tech, social orientation strengthening of new technologies, large-scale nature of creation and use of knowledge, technologies, as well as products and services produced on their base led to emergence of national innovation systems (NIS) as the institutional framework of innovative development . Those NIS are the fundamental basis on which further various models of international cooperation for the creation of high-tech products are based. At the same time, the transatlantic, or, Atlantic, model of NIS empirically proved it's success on such examples as US and Germany NIS diversification which are, in their turn, the most acceptable examples for Ukraine in the context of NIS construction and integration to Euro-Atlantic high-tech platform.

Recent articles on the research analysis. Institutional framework of formation and functioning of transatlantic NIS model was provided by the

works of K. Rihler, K. Mettyu, Allen T.Dablin, F. Linn, K. Freeman and others.

Unexplored chapters of the overall problem. The success and circumstantiality of EU and US leading countries NIS as a whole is undoubtedly due to implementation of Euro-Atlantic NIS model, with some specific sectors in the US and European technological and business spaces. Ukraine demands a quick reconfiguration of national resource base components with the needs of global market; the domestic expert circles are scheduled, according to governmental "Ukraine-2020" program, in quick terms to identify the strengths of individual elements of Euro-Atlantic NIS model and develop appropriate recommendations on the formation of national NIS project roadmap.

Aim of study is to present preconditions for the formation and operation principles and basic forms of intersectional Euro-Atlantic cooperation on the examples of one American – US, and European – specifically, German, NIS.

The article body. Let's examine the key features of high-tech market leaders Euro-Atlantic NIS, ranging from the US so-called "triple helix" model.

The most powerful and diversified NIS operates in the US. It includes at least 10,000 scientific organizations that produce scientific production and technologies. They include research centers and laboratories of large corporations, governmental centers and laboratories, university research centers, thousands of small high-tech companies.

The US has the world's most innovative cluster, the so-called Silicon Valley. According to subjective list of revolutionary innovative companies in the world by MIT Technology Review in 2013, 37 out of the 50 most revolutionary companies are based in the US. [1] Also American origin adopt 39 of 100 companies that were included in the 2014 ranking of

innovative companies by Forbes. This rating was based on the Innovation Award, which is calculated as the difference between market capitalization and net present value of cash flows from its existing business [1].

The most important element of American NIS throughout its evolution were private companies, as well as their research laboratories. But we should not underestimate the role of state and public-private partnership, without which the success of private US companies and their research laboratories would be impossible. Also, we should be aware that historically the US's particularly important source of scientific knowledge and innovative ideas were research universities.

Important role in development of the US NIS in the initial stage was also due to the fact that US was former British colony in between XVII-XVIII centuries. In addition, at the end of the XVIII century Industrial Revolution began in the US, which was largely based on borrowed British technologies. For example, spinning machine "Jenny", the circle spinning machine and spinning machine batch were borrowed from Britain, which made the creation of the then modern textile industry in the United States possible. The exports British flow to the United States after the American Revolution stimulated attempts to simulate British goods which had a big advantage in the US market [2].

It is believed that the foundations of modern US national innovation system were laid in the 1945-1950. Except of World War II the crucial matter in establishing NIS was played by the American Cold War, the arms race and space race that accompanied it. These events triggered major changes in scientific and technological policy of the country and, in particular, led to major advances in civil areas - for example, computers, jet planes, Internet, etc..

In 1980s, especially after the Cold War, the of innovation policy priorities in the US began to support technology transfer and academic research in small innovative firms.

In 1980, the 96-517 Law, better known as Bayh-Dole Act, was adopted. This law consolidated the ownership of inventions created by federal funding, contractors - universities and other academic institutions. Before adoption invention patents developed by universities including public funds was received by federal government, which then had a right to give companies non-exclusive license. In such circumstances, many companies were not profitable to develop new products based on state patents as competitors could also get that same license. Also in 1980, the 96-480 Law, or the Wydler-Stevenson Technology Innovation Act was adopted. The law ordered the Trade Department to form industrial technologies control and create industrial technology centers at universities and non-profit organizations to help individuals and small businesses in generation, evaluation, and development of technological ideas and technical support for companies, especially small ones. In 1986, Stevenson-Wydler Law was amended by the 99-502 Federal Technology Transfer Act. This law allows each federal agency to conclude agreements on joint research and development (Cooperative Research and Development Agreement - CRADA) with other federal agencies, industry organizations (including corporations, partnerships), non-profit organizations (including universities) and so on. These agreements provide that partners have access, property, labor force of each other. In 1982 the program was created to support research of small business (SBIR). Through it's federal government agencies allocated the funds to finance the projects of small companies many of which were small innovative enterprises established by immigrants from universities or federal laboratories. This initiative has become the largest public venture

capital program in the US. Also an important role in small innovative companies support was performed by Advanced Technology Program (ATP) of the National Institute of Standards and Technology (NIST), which was active in 1991- 2007, and technological innovation program which replaced ATP in 2007 (now completed). These programs funded innovative technologies in the early stages of development through grants. In 1986 National Center for Manufacturing and Sciences (NCMS) was created; it is a non-profit consortium, which is partly funded by Pentagon. This organization led to collaboration with private sector, academic institutions and government to accelerate the commercialization of industrial innovation. In 1987 a non-profit consortium – SEMATECH was created, which was tasked to carry out research in field of integrated circuits and diffusion of new technologies. The consortium is funded by membership fees, and in the early part of its existence it has received funding from DARPA government subsidies program.

In the US federal support for R&D covers a wide range of tasks, such as national defense, health, space, energy, natural resources and environment, science in general and other categories. Funding for research and development aimed at national defense purposes are provided first. Expenditures for national defense totaled in 2016 fiscal year at about 57.6% (83.2 billion US dollars) of the total R&D budget expenditure. Non-military measures respectively took 42.4% of the budget. Dynamics of federal R&D spending in key areas is given in Table 1.

It is important to emphasize that the high role of state in the US economy is not expressed in capacity to replace the business in the economic process, the government in the US is a reliable business partner in the organization of business processes, it promotes progressive change in the regulation of the rules and norms of business. In fact, the US

authorities have developed systematic of collaboration between private business, which is the driving force of development, and the state, which acts as a regulator and allows development to be organized.

Table 1.

Main directions of US federal spending on R&D, mln USD in comparable prices of 2005 [4]

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Total expenses, including:	131 259	131 546	133 280	132 554	148 681	133 574	126 960	121 368	120 804
Defence	74 641	76 148	77 642	78 150	77 504	77 824	73 185	68 018	65 650
Non-military measures, including:	56 617	55 397	55 639	54 403	71 176	55 751	53 775	53 350	55 154
Fundamental research	7 477	7 291	8 183	8 269	12 786	9 423	9 304	9 161	8 867
Space exploration	9 656	10 059	10 321	9 797	8 199	7 382	7 613	7 705	7 758
Energetics	1 324	1 203	1 805	1 906	3 433	2 305	1 992	2 070	2 322
Environmental protection	2 245	2 146	1 969	2 021	2 367	2 179	2 035	1 978	2 065
Agriculture	2 094	2 048	1 832	1 833	2 035	1 978	1 555	1 690	1 666
Commercial and residential loans	475	446	485	514	951	599	572	638	1 767
Transport	1 866	1 673	1 296	1 297	1 322	1 360	1 249	1 248	1 353
Regional development	45	53	46	46	56	98	73	49	88

Education and social services	495	506	542	504	500	521	559	561	557
Medicine	29 12 9	27 981	27 786	26 817	38 055	28 419	27 251	26 928	26 737
Benefits and services for veterans	742	744	770	813	853	927	1020	1005	990
Justice	779	975	347	326	303	285	162	98	729

Source: compiled by the author based [1].

The state's role in US NIS is not only planning and maintaining a favorable environment for innovation, but also to stimulate supply and demand, development of the necessary infrastructure and to meet needs of society.

Thus, we may note that the current US NIS formed throughout nearly 50-60 years. Today, some researchers define the so-called "triple helix" as an embodied NIS US model. Regarding the development of innovations, triple helix model describes the interaction of three institutions (science-state-business) at every stage of innovations creation.

Triple helix model is a network coordination mechanism and a forming social consensus in decision-making based on the principle of collaboration ("coordination beyond hierarchy"). Triple helix is a radically different model to public-private partnership of industrial age, not only in the nature of interactions of the three players, but their functional role in the economic process.

First, a key player in today's economy, which determines the direction of development is science (instead of the former leadership of State) as the main generator of constantly updated knowledge.

Second, the three links not just collaborate interactively, binding ties, but also adopt inherent functions of each other, becoming a hybrid network organization and providing integrated synergistic effect of

continuous updates - for each player individually and for the whole economy in general.

Somewhat different NIS are employed by major Western European countries. The NIS model of the EU is called Euro-Atlantic NIS model. It is a model of a full innovation cycle - from emergence of innovative ideas to mass production onto ready product. This model is used by the country which leads the world rankings of competitiveness of national economies.

State funding is an important element of state regulation and innovation in the EU. In the EU, the often called policy triangle approach dominates - encouraging innovation, which in turn helps developing dynamic economy by increasing the competitiveness in international markets.

While R&D public investment increased in Germany and in Scandinavian countries, they decreased in other large EU countries (France, UK, Italy and Spain). Latest Eurostat data on budgetary allocations or expenditures on research and development (GBAORD) by 2011 stated, that Germany, France and the UK together accounted over 50% of total public expenditure on R&D from the EU budget (GBAORD). The total budget for R&D spending by 15 member countries reached 87.6 billion Euros, representing 96% of total appropriations for R&D (The general budget spending of EU member states - 91.5 billion Euros). The level of R&D budget expenditure for some of the EU member states are presented in Figure 2.

It should be noted that the share of government allocations for R&D in the EU is somewhat higher than in US - in 2011 it amounted up to 37.8% of total spending on R&D. In some countries the figure is even higher, for example, in Germany - 45.7%, France - 44.3% (data for 2009) [7]. As a result, these countries are leaders on economic development in the EU.

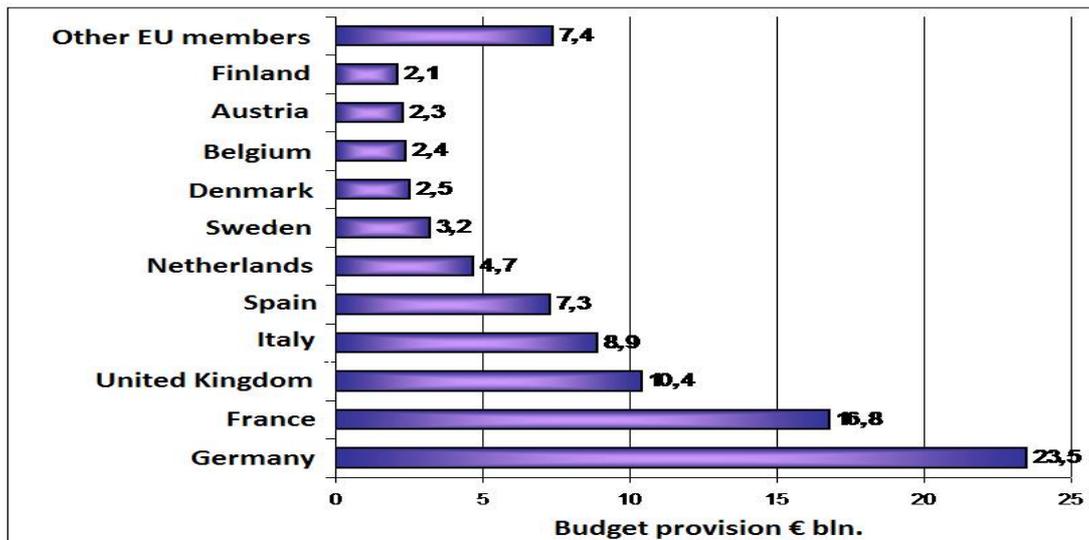

Fig. 2. Budget allocations or expenditures on R & D (GBAORD) member states of the European Union in 2018 (bn. Euros).

Source: compiled by the author on the basis of [5]

However, Germany's innovative strengths still lie in areas that have gained popularity in the XIX century. For example, Germany still has strengths in automotive, mechanical engineering, electrical and chemical industries. This aspect was taken into consideration by German government when developing new practical innovation policy.

This innovative policy includes four strategic areas:

- Public funding of innovations (IP) increase with focus on the key science and technology (health, ICT, nanotechnology, «clean» technology);
- Improving conditions for innovation in the private sector, stimulating the use of technology transfer mechanism;
- Institutional reform of scientific organizations;
- Administrative reforms implementation to improve the coordination of innovation public (IP) authorities.

In 2006, German government approved "Strategy of High Technologies" - actually a comprehensive program of national economy innovative development. One of the main goals of the strategy - to create conditions for maximum freedom of science and the removal of

bureaucratic obstacles in the implementation of innovations, transition to a free and competitive knowledge society. In this context, planned measures are:

- Development of advanced high-tech domestic markets, stimulating development and implementation of innovative products and services (strategy identified 17 areas of innovation);

- Strengthening the links between science and industry through innovations state support program, implemented jointly with the private high-tech sector;

- Accelerate technology commercialization process of state ownership, disclosure talents of the nation, particularly within innovative SMEs that create most jobs in Germany.

In accordance with the objectives of the strategy interdisciplinary and interagency coordination will be strengthened, positive aspects of global competition in innovations will be taken into account, "world incubator of talents" will be built.

The organizational structure of German NIS is a very sophisticated and complex system, including public authorities, a system of scientific and educational organizations as well as knowledge-intensive business, especially SMEs. Structurally German NIS system is constituted of the following structural elements - subsystems:

- Implementation of IP in the public and private sectors;
- Vocational training and retraining;
- Innovation in industrial production and services;
- Development of new high-tech industries;
- Use of information and communication technologies.

The area of IP employs about 460,000 people, of whom about 50% are scientists and engineers, and the other half is equally divided into technical and support staff, including management. The overall IP is

carried out in universities, private (industrial) sector and federal research institutions [7].

Science and Education innovation policy is developed in Germany by Federal Ministry of Education and Research (Bundesministerium für Bildung und Forschung - BMBF), functions of which includes the following areas:

- Strategy and general issues;
- European and international cooperation in education and science;
- Vocational training and lifelong learning;
- Research system;
- Key technologies and innovative research;
- Biological science and research in the field of public health;
- Ensuring future generations (research in the field of culture, and the fundamental problems of sustainable development).

According to the national policy perspective of science, technology and innovation the Government of Germany defined a general goal - formation of a "new culture of innovation", which should cover all aspects of society, and the development of innovative economy in order to become the criterion of effectiveness of public policy. Governmental authorities declared that only innovative technologies and services provide the global competitiveness of Germany. In this regard, the priority directions of the government on development and implementation are:

- High-tech strategy for Germany (High-Tech-Strategie für Deutschland);
- European research and development program (Euro-Programm für Forschung und Entwicklung);
- Strategy development and application of technologies of the future (Zukunftstechnologien) - biotechnology, nanotechnology, ICT, etc.

An effort to strengthen German position of a world-class science BMBF themselves increases both investment and efficiency of their use of universities and research institutions by increasing the quality of research and teaching, as well as cooperation with business sector. As noted by Dr. Claudius H. Reyhler, the representative of the Federal Ministry of Education and Research of Germany (BMBF), - «the third phase of the Federal high-tech agenda that addresses the dominant «innovation-breakers», which creates a new, digital economy, currently operates» [8].

In general German NIS is a bit cumbersome, complex and multi-layered structure. However, this system is effective. We can define the following system advantages of innovation organizations in Germany:

- A significant federal role in the organization and financing of IP, which reduces the burden on federal budget and increases the total amount of financing;

- A relatively high level of independent IP in business sector coupled with an effective science funded by the state;

- Availability of scientific societies, associations and foundations that finance and organize basic research;

- High IP concentration (especially basic science) at universities and other institutions of higher education that combine education and research in a single system;

- A high level of education of economically active population;

- A combination of their own competences in the area of technological development of imported technologies;

- German NIS openness due to the increasing internationalization of IP, which makes the country attractive to foreign companies and foreign scientific organizations.

However, German NIS has got certain disadvantages. For instance, shortage of natural sciences researchers in the education field of IP can

be observed. There is a strong bias towards scientific publications on the economy that leads to lower the competitiveness of German science and technology. A significant lack of venture capital to stimulate innovation activities of industrial firms of the private sector can also be seen.

General review on the world's most successful NIS can conclude that effective international cooperation for the creation of high-tech products is possible only on basis of existing models and progressive NICs. Also, in process of different NIS models interaction, cooperation in high-tech industry needed to be built with the peculiarities and specifics of each of the participating NIS. In context of Ukrainian NIS Ukrainian authorities should consider both advantages and disadvantages of «both hands» of the general Atlantic NIS model in order to accelerate integration into the high-tech industries global economy.

References:

1. The World's Most Innovative Companies. Forbes - 2018. Retrieved from <http://www.forbes.com/innovative-companies/list>. (2018, June, 06).
2. Dublin, T. (2014). Women and the Early Industrial Revolution in the United States, The Gilder Lehrman Institute of American History. Retrieved from <http://www.gilderlehrman.org/history-by-era/jackson-lincoln/essays/women-and-early-industrial-revolution-united-states> (2018, June, 02).
3. The American Association for the Advancement of Science. Historical Trends in Federal R & D. U.S. R & D Funding by Source, 1953-2012. AAAS. Retrieved from <http://www.aaas.org/page/historical-trends-federal-rd> (2019, June, 09).
4. Science and Engineering Indicators 2014. A broad base of quantitative information on the US and international science and engineering enterprise. The National Science Foundation. NSF. Retrieved from

<http://www.nsf.gov/statistics/seind14/index.cfm/chapter-4/c4s6.htm> (2019, June, 03).

5. Innovation Union Competitiveness report 2018. Commission Staff Working Document. European Commission. Innovation Union. A Europe 2020 Initiative. European Commission. Retrieved from http://ec.europa.eu/research/innovation-union/pdf/competitiveness_report_2013.pdf (2019, June, 09).

6. Innovation Union Competitiveness report 2017. Commission Staff Working Document. European Commission. Innovation Union. A Europe 2020 Initiative. European Commission. Retrieved from [http://ec.europa.eu/research/innovation-union/pdf/competitiveness-report/2017/part_1.pdf#view=fit & pagemode = none](http://ec.europa.eu/research/innovation-union/pdf/competitiveness-report/2017/part_1.pdf#view=fit&pagemode=none) (2019, June, 09).

7. Allen, M.M. (2009). Allen. The National Innovation System in Germany. University of Manchester, UK. Retrieved from <https://www.escholar.manchester.ac.uk/item/?pid=uk-ac-man-scw:3g34> (2019, June, 06).

8. Claudius, H. (2014). Riegler. Workplace Innovation in Germany and its Policy Framework. Retrieved from http://portal.ukwon.eu/Workplace_Innovation_in_Germany. (2019, June, 06).

9. Transport i shliakhy spoluchen [Transport and communication paths]. Retrieved from http://ea.donntu.org:8080/jspui/bitstream/123456789/27408/2/ТипС_Конспект_.pdf [in Ukrainian]. (2017, June, 02).

Citation: B. Butko. (2019). BENCHMARKING OF ATLANTIC INNOVATIONS SYSTEM MODEL IN CONTEXT OF UKRAINE'S TECHNOLOGICAL EUROCONVERGENCE. Innovative Solutions in Modern Science. 5(32). doi: 10.26886/2414-634X.5(32)2019.1

Copyright: © 2019 B. Butko. This is an openaccess article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY). The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original

publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

DOI 10.26886/2414-634X.5(32)2019.2

UDC 621.791.763

**ADVANCED SPOT WELDING TECHNOLOGIES
OF THIN-WALLED PARTS**

V. Baranovsky, Doctor of Technical Sciences,

V. Lazaryuk, PhD of Technical Sciences,

B. Berezhenko, V. Senchishin

Ternopil Ivan Puluj National Technical University, Ukraine, Ternopil

At the present stage, resistance spot welding is widely used in the field of mechanical engineering. Positive advantages of this welding process are the considerable level of welding mechanization and automation, versatility and flexibility of the process, relatively small residual deformations. However, the level of defective spot-welds in the mass production of welded structures reaches 5%. Currently, the quality of spot-welded joints is accompanied by increased reliability and durability requirements for welds, a minimum level of residual deformation and minimizing defects as lack of fusion and metal splashing. As a result, modern technologies of double-sided spot welding and general technique of spot-welded joints are considered.

Key words: structural diagram, part, electrode, current, spot-weld, cycle, compression bushing.

доктор технічних наук Барановський В. М., кандидат технічних наук Лазарюк В. В., Береженко Б. М., Сенчишин В. С. Удосконалений спосіб контактного зварювання тонкостінних виробів / Тернопільський національний технічний університет імені Івана

Пулюя, Україна, Тернопіль

На сучасному етапі контактне точкове зварювання широко застосовується в галузі машинобудування за рядом позитивних критеріїв – наявності доволі значного рівня механізації та автоматизації зварювальних робіт, універсальності та гнучкості технологічного процесу, відносно незначних залишкових деформацій тощо. Незважаючи на це рівень дефектності зварних точок в серійному виробництві зварних конструкцій при виготовленні відповідальних зварних виробів досягає 5%. Тому до якості зварних точкових з'єднань висуваються підвищені особливі вимоги – надійності та стабільної міцності зварних швів, мінімального рівня залишкових деформацій та мінімізованої кількості різних видів дефектів, наприклад, як непроварів і бризів металу у зоні ядра зварювання. На основі проведеного аналізу розглянуто сучасні технології двостороннього контактного точкового зварювання та загальну схему формування точкових зварних з'єднань.

Ключові слова: структурна схема, деталь, електрод, струм, зварна точка, цикл, обтискна втулка.

Вступ. При контактному стиковому зварюванні деталі закріплюють у затискачах і пропускають струм від трансформатора, зближуючи кінці деталей. У площині дотику деталі швидко нагріваються до зварювальної температури. Потім струм вимикають, а деталі стискають. Нагрівання металу проходить у результаті виділення тепла в зоні контакту зварюваних деталей під час пропускання через них великого зварювального струму.

Точкове зварювання – найбільш поширений спосіб контактного зварювання, на частку якого припадає близько 70 % всіх з'єднань, які виконують контактним зварюванням. Цей спосіб зварювання широко

використовують в автомобіле- і вагонобудуванні, авіабудуванні, будівництві, радіоелектроніці тощо.

Наприклад, у конструкціях сучасних авіалайнерів налічується декілька мільйонів зварних точок, у автомобілів – від 5000 до 7000, пасажирських залізничних дорожніх вагонів – близько 30000 точок. Діапазон товщини зварювальних деталей знаходиться в доволі широкому діапазоні – від декількох мікрометрів до 30 мм [1, с. 46-48; 2, с. 37-39].

Відомі способи контактного зварювання класифікують за низкою ознак (рис. 1): за технологічним способом отримання з'єднання – точкове, рельєфне, шовне, стикове; за конструкцією з'єднання – унапуск, стикове; за станом металу в зоні зварювання – з розплавленням металу, без розплавлення металу; за способом підведення струму – одностороннє, двостороннє; за родом зварювального струму та формою імпульсу струму – змінний промисловий, підвищеної і зниженої частоти; постійний, уніполярний – струм однієї полярності зі змінною силою протягом імпульсу; за кількістю одночасно виконуваних з'єднань – однотокове, багатотокове, одношовне, багатошовне – зварювання одним або декількома швами; за наявністю додаткових з'єднувальних компонентів (клею, ґрунту, припою тощо); за характером переміщення роликів при шовному зварюванні – безперервне (з постійним обертанням роликів), крокове (із зупинкою роликів на час зварювання).

При контактному точковому зварюванні листи з'єднують унапуск і затискають між мідними електродами, через які пропускають струм від трансформатора.

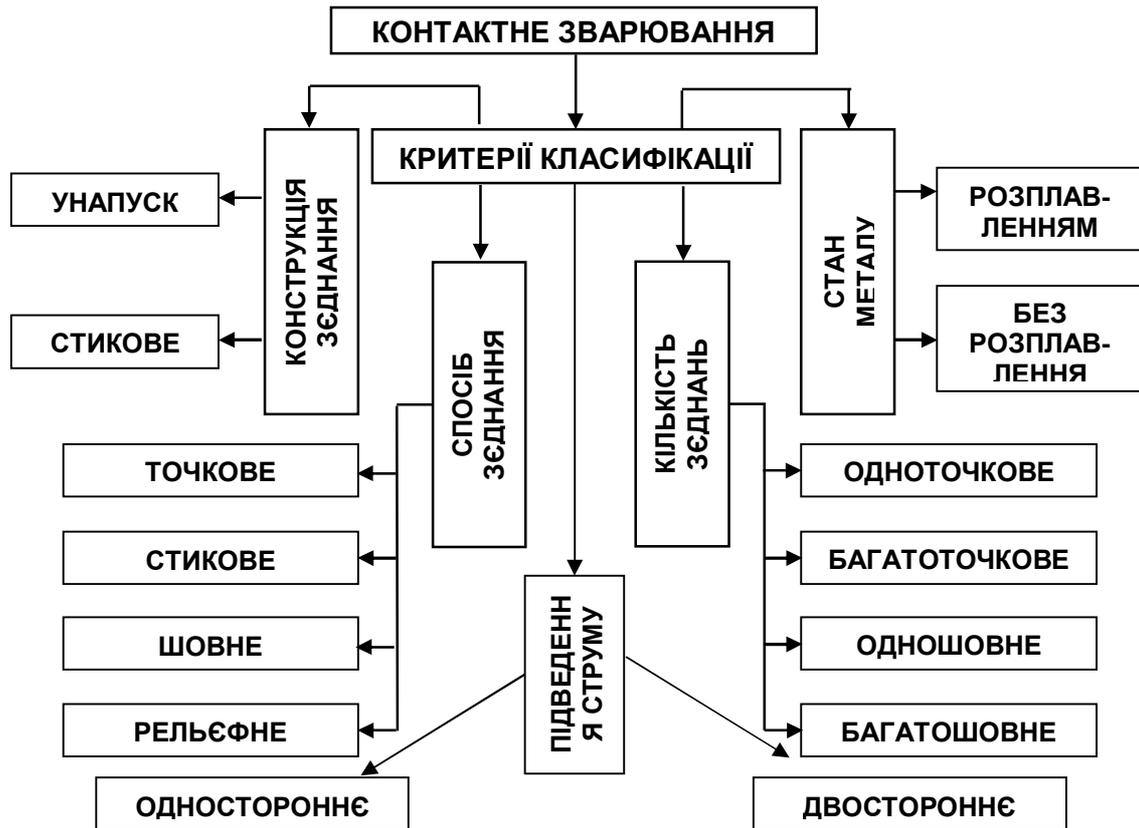

Рис. 1. Класифікація контактного точкового зварювання

Метал у точці опори сильно нагрівається внаслідок підвищення опору при проходженні струму за час 0,01...0,5 с [3, 241-242]. Потім струм вимикають й деталі стискають за допомогою спеціального механізму електродами. При виготовленні багатьох конструкцій (вагонів, кузовів автомобілів тощо) використовують різні способи контактного точкового зварювання: рельєфне (пресове), автоматичне багатоточкове, одностороннє та ін.

Технологічні схеми основних способів контактного точкового зварювання наведено на рис. 2 [2, 123-126]. При точковому зварюванні (рис. 2а) деталі 1 збирають унапуск, стискають зусиллям F_{CB} електродами 2, до яких підключено джерело електричної енергії 3. Деталі нагріваються при короткочасному проходженні зварювального струму I_{CB} через ділянку електрод-електрод (рис. 2а) до утворення зони 4 спільного взаємного розплавлення деталей, яку називають

ядром. Нагрівання зони зварювання супроводжується пластичною деформацією металу, спричиненої зусиллям стиснення в зоні контакту деталей (навколо ядра), де утворюється ущільнюючий ободок 5. Він запобігає виплеску рідкого металу, а також і від взаємодії його з навколишнім повітрям, тому спеціального захисту зони зварювання не застосовують. Після виключення струму розплавлений метал ядра швидко кристалізується, в результаті чого утворюються металеві зв'язки між з'єднувальними деталями (рис. 2б).

Нагрівання при точковому зварюванні проводять імпульсами змінного струму промислової частоти 50 Гц (в деяких випадках підвищеної частоти), а також імпульсами постійного, або уніполярного струму.

За способом підведення струму до зварюваних деталей розрізняють двостороннє і одностороннє зварювання.

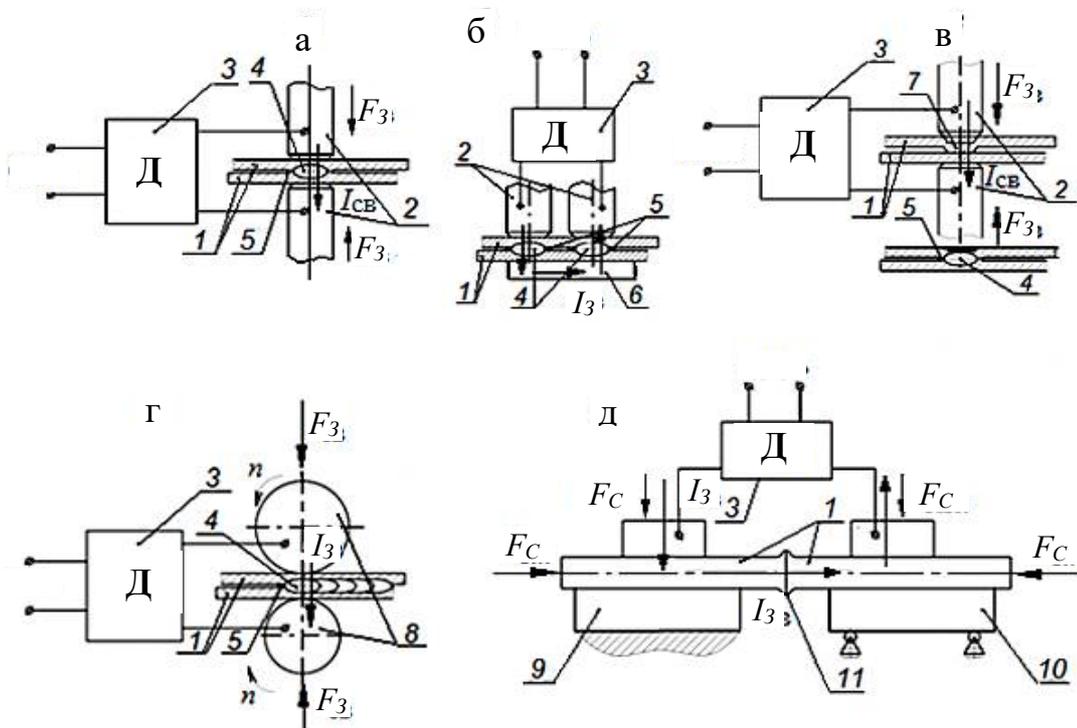

Рис. 2. Технологічні схеми основних способів контактного зварювання

У першому випадку електроди 2 (рис. 2а) підводять до кожної з деталей 1, а в другому – до однієї з деталей (наприклад, верхньої, рис. 2б). Для підвищення густоти струму в точках торкання деталей нижню деталь притискають до мідної підкладки 6, яка сама одночасно роль опори. Найчастіше за цикл зварювання отримують одну точку (одноточкове), рідше – одночасно дві (рис. 2б) і більше точок (багатоточкове зварювання).

Двостороннє контактне точкове зварювання є одним із способів контактного зварювання, за якого зварні деталі 1 (рис. 3) розташовуються перед зваркою один до одного, а потім притискаються струмопровідними електродми 2 і 3 з зусиллям зварювання P_3 за протікання сили струму I_3 .

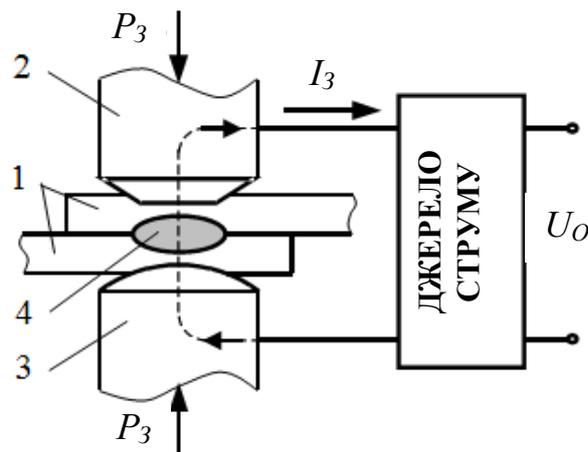

Рис. 3. Схема двостороннього контактного точкового зварювання:

1 – деталі зварювання; 2, 3 – струмопровідні електроди; 4 – ядро розплавленого металу

Формулювання мети статті та задач. Метою дослідження є підвищення показників якості зварювання нероз'ємних тонкостінних зварних виробів шляхом розширення технологічних можливостей двостороннього контактного точкового зварювання.

Основними задачами досліджень, які забезпечують реалізацію сформульованої мети, є узагальнення технологічних розробок способів двостороннього контактного зварювання та аналіз шляхів впливу на зону формування точкових зварних з'єднань.

Реалізація такого технічного рішення в умовах виробництва забезпечить ефективне зварювання тонкостінних зварних виробів або якості отримуваних точкових з'єднань.

Викладення основного матеріалу статті. На основі проведеного аналізу було розглянуто сутність і найбільш поширені технології контактного точкового зварювання, загальна схема формування точкових зварних з'єднань і основні процеси, які протікають в зоні зварювання та найбільш значимо впливають на кінцеву якість одержуваних зварних з'єднань залежно від різноманіття використовуваних технологічних прийомів.

Досить перспективним напрямком розвитку технології контактного точкового зварювання, є вдосконалення та розробка нових способів точкового зварювання тонкостінних пластин з цілеспрямованим програмованим впливом на процес формування з'єднання.

Одним з таких перспективних способів контактного точкового зварювання є так зване «контактне точкове зварювання з обтисненням периферійної зони з'єднання» [4, с. 35-37].

В основі способу контактного точкового зварювання з обтисненням периферійної зони з'єднання покладено винайдений в 1930 р П. Н. Львовим спеціальний електрод (рис. 1.9) [5, с. 75].

Цей електрод (рис. 4а) містить струмопровідний електрод 2 і концентрично розташований навколо нього силовий пуансон (обтискну втулку) 3, яку з'єднано з приводом обтиску, яким може служити пружний елемент.

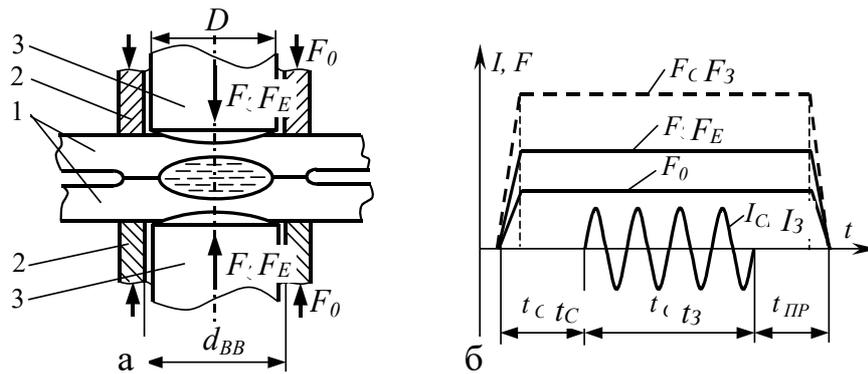

Рис. 4. Схема (а) та цикл зміни параметрів режиму (б) двостороннього контактної точкового зварювання з обтисненням периферійної зони з'єднання: 1 – деталі зварювання; 2 – струмопровідні електроди; 3 – обтискні втулки

Під час двостороннього контактної точкового зварювання з обтисненням периферійної зони з'єднання зварювальні деталі стискають струмопровідними електродами зусиллям F_E (рис. 4а) і прикладають навколо зони зварювання автономне додаткове стискаюче зусилля F_O (зусилля обтиску), яке створюється обтискними втулками.

Даний електродний пристрій дозволяє розділити загальне зусилля стиснення деталей F_3 (рис. 4б), яке задається приводом зварювальної машини на дві його складових. Одна його складова F_E , як і за традиційного способу контактної точкового зварювання, стискає зварювальні деталі за допомогою струмопровідних електродів в центральній частині зони формування з'єднання (над ядром), а друга складова F_O за допомогою силових пунсонів обтискає зварювальні деталі в їх периферійній області (в області ущільнюючого окрайка або ободка). Таким чином, в силу конструктивних особливостей даний електродний пристрій визначає основні ознаки способу контактної точкового зварювання з обтисненням периферійної зони з'єднання в області ущільнюючого

ободка [6, с. 320-323], при якому в будь-який момент співвідношення зусиль визначається залежністю $F_C = F_E + F_O$.

Проведені попередні дослідження показали високу ефективність даного способу контактного точкового зварювання щодо запобігання виплесків і непроварів. Стійкість процесу формування з'єднання проти утворення виплесків підвищується внаслідок збільшення зусилля стиску деталей в області ущільнюючого ободка [7, с. 49], а стійкість процесу зварювання проти утворення непроварів можна підвищити внаслідок зменшення ймовірності утворення виплесків при стисненні периферії з'єднання, виконуючи зварювання на більш жорстких режимах [2, с. 86-87].

Крім того, обтиснення периферійної зони з'єднання дозволяє запобігати дефектам усадкового характеру (тріщини, пори) [8, с. 62], зменшити глибину вм'ятини від електродів і зазори між деталями в унапуск та її ширину [2, с. 92]. Застосування цього способу контактного точкового зварювання дозволяє також збільшити міцність з'єднань і динамічну міцність шляхом прогину деталей в напрямку осі електродів до початку імпульсу струму [9, с. 65-66], обтисненням під час його дії, або проковуванням периферії з'єднання на стадії охолодження зони зварювання [10, с. 108-111].

Поряд вказаними технологічними можливостями способу контактного точкового зварювання з обтисненням периферійної зони з'єднання, також удосконалювалися конструкції електродних пристроїв для їх здійснення. У результаті був розроблений ряд електродних пристроїв (рис 5 [2, с. 23]), які відрізняються в основному конструкціями приводів зусиль на електроді або на обтискній втулці.

Пристрій з електромагнітним приводом 6 зусилля на обтискний втулки 3, який наведено на рис. 5б дозволяє отримати практично будь-яку програму зміни зусилля обтиску F_O . Проте в ньому зусилля

F_0 залежить від осевого зсуву втулки 3 щодо струмопровідного електрода 2, що зменшує стабільність зусилля обтиску внаслідок відхилень глибини втиснення електрода в поверхню деталі 1. Крім того, за сучасних струмопровідних матеріалів, електромагнітний привод повинен мати котушку значних геометричних розмірів, щоб отримати необхідні зусилля обтиску ($F_0 \approx 0,25...0,5F_{CB}$).

Це ускладнює використання даного електродного пристрою в практиці контактного точкового зварювання.

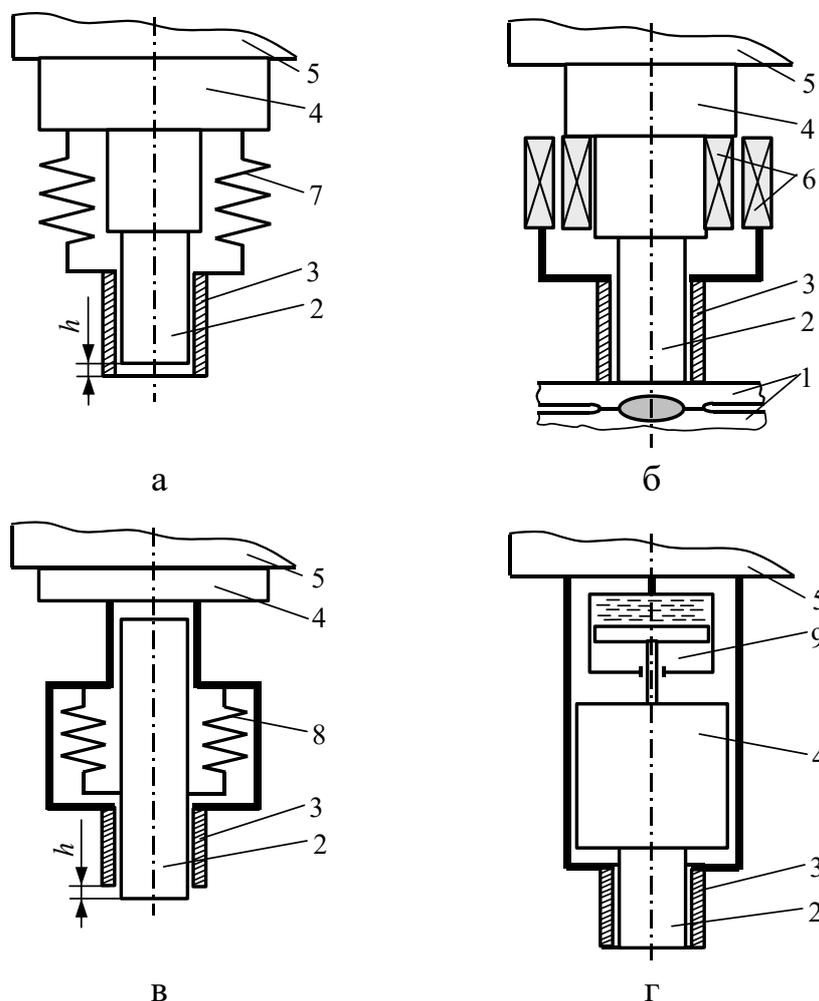

Рис. 5. Схеми електродних пристроїв для контактної точкової зварювання з обтисненням периферійної зони з'єднання: 1 – деталі; 2 – струмопровідний електрод; 3 – обтискна втулка; 4 – електродотримач; 5 – елемент силового приводу зварювальної машини; 6 – електромагнітний привод зусилля на обтискній втулці; 7 – привод зусилля на обтискній втулці, виконаний у

вигляді пружного елемента; 8 – привід зусилля на струмопровідному електроді, виконаний у вигляді пружного елемента; 9 – гідравлічний привод зусилля на струмопровідному електроді

Необхідно зазначити, що конструкції електродних пристроїв з пружними елементами в приводах зусилля на обтискній втулці F_O (рис. 4а), або зусилля на струмопровідному електроді F_E (рис. 4в) застосовуються значно частіше. При цьому у них необхідні зусилля забезпечуються шляхом деформації пружних елементів 7 або 8 (рис. 5а, в) на заздалегідь встановлену величину h при стисненні деталей. У першій конструкції таких електродних пристроїв зусилля F_E на електроді 2 задається приводом машини за допомогою силового елемента 5, а на обтискній втулці 3 – пружним елементом 7 (рис. 5а).

У конструкції (рис. 5в) навпаки – привод машини 5 задає зусилля обтиску F_O на обтискній втулці, а на струмопровідному електроді 2 зусилля F_E задається пружним елементом 8.

Незважаючи на деякі конструктивні відмінності, ці електродні пристрої мають однакові переваги (відносно просту конструкцію та незначні габаритні розміри) та загальний недолік – зусилля F_O (рис. 5а), або F_E (рис. 5в) також залежить від переміщення обтискної втулки 3 щодо струмопровідного електрода 2. Це призводить до їх відхилення внаслідок вдавнення струмопровідних електродів 2 в поверхні деталей 1 під час зварювання. Крім того, конструкції цих електродів не цілком задовольняють вимогам технологічності за причиною значної трудомісткості налаштування електрода під час зварювання на необхідне зусилля обтиску внаслідок високої жорсткості пружного елемента.

При цьому їх використання можливе при зварюванні деталей малої товщини, коли величини зусиль F_E і F_O , а отже і жорсткість пружних елементів і взаємні осьові зміщення електрода і втулки в

процесі формування з'єднання відносно малі. У цьому випадку відхилення силового впливу на деталі від заданих значень в меншій мірі впливає на якісні показники з'єднань через короткочасність циклу зварювання та інерційності механічних процесів в силових приводах зварювальних машин.

Найбільш прийнятним для зварювання деталей малих, середніх і великих товщин є електродний пристрій з гідравлічним приводом. У ньому (рис. 5г) зусилля F_0 на обтискній втулці 3 задається приводом машини за допомогою силового елемента 5, а зусилля F_E на струмопровідному електроді 2 – гідроприводом 9. Перевагою даної конструкції є те, що гідропривод можна розташувати у верхній частині електродотримача 4 і зменшити габарити робочої частини пристрою. Але це ускладнює підведення струму до рухомого електродотримача 4. Такий привід дозволяє отримувати стабільні зусилля, що не залежать від осьового зсуву обтискної втулки щодо електрода. Тут слід зазначити, що для нього не розроблено спеціалізовані пристрої, які задають необхідний тиск робочої рідини для контактного точкового зварювання.

При цьому, широкому використанню способів контактного точкового зварювання з обтисненням периферійної зони з'єднання в умовах реального виробництва, незважаючи на їх значну технологічну ефективність, перешкоджають наявні незадовільні робочі характеристики електродних пристроїв, в першу чергу відносно низька стійкість струмопровідного електрода 2. Це обумовлено тим, що обтиснення деталей в області ущільнюючого ободка діаметром d_{Γ} викликає необхідність зменшувати внутрішній діаметр d_{BB} обтискної втулки 3, або відповідно, зовнішній діаметр D_{Δ} робочої частини електрода 2 до значень, які близькі до діаметра ядра $d_{\text{Я}}$, що значно менше стандартних. Тому збільшується рівень стискаючих напруг в

робочій частині електрода 2, погіршується температурний режим його роботи через підвищення густини зварювального струму та утруднення його охолодження. У результаті інтенсифікуються пластичні деформації в приконтактних обсягах металу електродів і процеси взаємодії металів в контактах електрод-деталь.

Таким чином, формування точкових зварних з'єднань, як при традиційних способах зварювання, так і під час зварювання з обтисненням периферійної зони з'єднання відбувається за єдиною схемою, а способи контактного точкового зварювання розрізняються між собою в основному кількісними параметрами термодформаційних процесів, що протікають в зоні зварювання на різних етапах формування з'єднання, які визначаються зовнішнім енергетичним і силовим впливом на метал зони зварювання (параметрами режиму).

Процес контактного точкового зварювання з обтисненням периферійної зони з'єднання надає більше можливостей силового впливу на зону зварювання і тому вельми перспективний в технологічному плані.

Висновки. Технології традиційних способів одноточкового контактного зварювання досягли своєї досконалості та практично вичерпали можливості свого розвитку. Вони в багатьох випадках не забезпечують необхідний рівень якості термічних деформаційних процесів, які присутні під час зварювання виробів відповідального призначення. На основі проведеного аналізу технологій і способів контактного точкового зварювання було встановлено, що найбільш придатним способом зварювання тонких пластин є двоточкове контактне зварювання.

Але існуючі способи двоточкового контактного зварювання не забезпечують необхідних показників якості зварних з'єднань тонких

пластин за рахунок наявних термодформаційних процесів, що протікають в зоні зварювання. Підвищення якості зварних з'єднань тонких пластин досягається шляхом застосування перспективного способу двоконтактного точкового зварювання з обтисненням периферійної зони зварювання обтискними втулками.

Література:

1. *Сварка в машиностроении, справочник.* (1979). Под редакцией Ю. Н. Зорина. М., Машиностроение, 1979, 510.
2. Козловский С. Н. (2003). *Основы теории и технологии контактной точечной сварки: монография.* СибГАУ, Красноярск, 2003, 328.
3. Орлов В. Д., Дмитриев Ю. В., Чакалев А. .А. (1975). *Технология и оборудование контактной сварки.* М., Машиностроение, 536.
4. Козловский С. Н. (2006). *Основы теории и технологии программированных режимов контактной точечной сварки.* Сибирский государственный аэрокосмический университет. Красноярск, 259.
5. Биковський О. Г., Лутов Д. М., Пінковський І. В. (2001). *Технологія та обладнання електричного контактної зварювання.* К., Техніка, 240.
6. Кривов Г. О, Зворикін К. О. (2012). *Виробництво зварних конструкцій.* К., КВІЦ, 896.
7. Гилевич В. А. (1976). *Технология и оборудование рельефной сварки.* Л., Машиностроение, 152.
8. Глебов Л. В., Пескарев Н. А., Файгенбаум Д. С. (1981). *Расчет и конструирование машин контактной сварки.* Л., Энергоиздат, 424.
9. Гуляев А. И. (2009). *Технология точечной и рельефной сварки сталей.* М., Машиностроение, 240.

10. Глебов Л. В., Филлиппов Ю. И., Чулошников П. Л. (1987). *Устройство и эксплуатация контактных машин*. Л., Энергоатомиздат, 306.

References:

1. *Svarka v mashinostroenii, spravochnik*. (1979). Pod redakciej Ju. N. Zorina. M., Mashinostroenie, 1979, 510.
2. Kozlovskij S. N. (2003). *Osnovy teorii i tehnologii kontaktnoj tochechnoj svarki: monografija*. SibGAU, Krasnojarsk, 2003, 328.
3. Orlov V. D., Dmitriev Ju. V., Chakalev A. A. (1975). *Tehnologija i oborudovanie kontaktnoj svarki*. M., Mashinostroenie, 536.
4. Kozlovskij S. N. (2006). *Osnovy teorii i tehnologii programirovannyh rezhimov kontaktnoj tochechnoj svarki*. Sibirskij gosudarstvennyj ajerokosmicheskij universitet. Krasnojarsk, 259.
5. Bykovskiy O. H. Lutov D. M. Pinkovskiy I. V. (2001). *Tekhnologiya Ta Obladnannia Elektrychnoho Kontaktnoho Zvariuvannia*. K. Tekhnika 240.
6. Kryvov H. O Zvorykin K. O. (2012). *Vyrobnytstvo Zvarnykh Konstruktsii*. K. KVITs 896.
7. Gillevich V. A. (1976). *Tehnologija i oborudovanie rel'efnoj svarki*. L., Mashinostroenie, 152.
8. Glebov L. V., Peskarev N. A., Fajgenbaum D. S. (1981). *Raschet i konstruirovanie mashin kontaktnoj svarki*. L., Jenergoizdat, 424.
9. Guljaev A. I. (2009). *Tehnologija tochechnoj i rel'efnoj svarki stalej*. M., Mashinostroenie, 240.
10. Glebov L. V., Fillippov Ju. I., Chuloshnikov P. L. (1987). *Ustrojstvo i jekspluatacija kontaktnyh mashin*. L., Jenergoatomizdat, 306.

Citation: V. Baranovsky, V. Lazaryuk, B. Berezhenko, V. Senchishin. (2019). ADVANCED SPOT WELDING TECHNOLOGIES OF THIN-WALLED PARTS. Innovative Solutions in Modern Science. 5(32). doi: 10.26886/2414-634X.5(32)2019.2

Copyright: V. Baranovsky, V. Lazaryuk, B. Berezhenko, V. Senchishin © 2019. This is an openaccess article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY). The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are

credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

DOI 10.26886/2414-634X.5(32)2019.3

UDC 657.6

**STATE AUDIT IN THE SYSTEM OF UKRAINIAN STATE FINANCIAL
CONTROL: ROLE AND TASKS**

O. L. Tkach

Territorial Office of the Accounting Chamber for Odessa, Mykolaiv and Kherson Oblasts, Autonomous Republic of Crimea and Sevastopol City, Ukraine, Odesa

The subject of the study is the state audit system. The purpose of the article is to verify the role of state audit in the system of state financial control, based on the tasks of this type of control. The study is based on a comparative analysis of the functions of state control bodies in Ukraine. On the basis of the comparative characteristics of these functions, we have determined the role and tasks of the state audit in the system of state financial control. The structure of state financial control has been supplemented with the concept of "internal state financial control" based on the position on the separation of state financial control over external and internal. The term "state audit" has been clarified. It is established that state audit is a form of state financial control. It is determined that the concepts of "state financial audit" and "financial audit" are interchangeable and equivalent. The components of the performance audit have been refined based on its purpose. The peculiarities of expertize in the state audit are established. Other state audit control measures have been identified: monitoring and inspection. The findings allow us to avoid the problem of the blurring of the conceptual apparatus related to state audit.

This makes it possible to determine its place in the system of public financial control.

Keywords: state audit, state control, control system, financial audit, performance audit, Accounting Chamber

Ткач О. Л. Державний аудит в системі державного фінансового контролю України: роль і завдання / Територіальне управління Рахункової палати по Одеській, Миколаївській, Херсонській областях, Автономній Республіці Крим та м. Севастополю, Україна, Одеса

Предметом дослідження виступає система державного аудиту. Метою статті є обґрунтування ролі державного аудиту в системі державного фінансового контролю, виходячи із завдань даного виду контролю. В основі проведеного дослідження лежить компаративний аналіз функцій органів державного контролю в Україні. На основі порівняльної характеристики цих функцій нами визначено роль і завдання державного аудиту в системі державного фінансового контролю. Доповнено структуру державного фінансового контролю поняттям «внутрішній державний фінансовий контроль» виходячи з позиції про поділ державного фінансового контролю на зовнішній та внутрішній. Уточнено термін «державний аудит». Встановлено, що державний аудит – форма державного фінансового контролю. Визначено, що поняття «державний фінансовий аудит» та «фінансовий аудит» є взаємозамінними і рівнозначними. Уточнено складові аудиту ефективності, виходячи з його мети. Встановлено особливості експертизи в державному аудиті. Визначено інші контрольні заходи державного аудиту: моніторинг та інспектування. Отримані висновки дозволяють уникнути проблеми розмитості понятійного

апарату, що стосується державного аудиту. Це дає можливість визначити його місце в системі державного фінансового контролю.

Ключові слова: державний аудит, державний контроль, система контролю, фінансовий аудит, аудит ефективності, рахункова палата

Вступ. Національна система державного фінансового контролю розвивалися еволюційним шляхом, ґрунтуючись на міжнародному досвіді. Цей розвиток триває і тепер, а проблеми в системі державного фінансового контролю все ще є невичерпані: «недосконале нормативно-правове забезпечення функціонування контролюючих органів, відсутність базового закону про державний фінансовий контроль, який чітко визначає поняття, зміст, форми, види, методи та інструментарій державного фінансового контролю, а також нечітке розмежування функціональних повноважень між суб'єктами контрольної діяльності тощо» [1, с. 219]. На відсутність досконалої та чіткої правової та методологічної бази державного фінансового контролю вказує і В. В. Поліщук [2].

По суті, державний контроль діє не як єдина система, а існує у формі відокремлених ланок, що в автономному режимі виконують властиві їм завдання й функції, які визначаються численними законами, указами Президента України, постановами КМУ та іншими нормативно-правовими актами. Зрозуміло, що за таких умов трапляються неузгодженість, дублювання, відсутність взаємодії, а іноді й суперечності, що свідчить про недосконалість чинної системи державного контролю в Україні. [3, с.117].

Всі ці проблеми стосуються державного аудиту, проте для нього проблема ще більше актуалізується в умовах необхідності швидкої мобілізації державних фінансових ресурсів. Це потребує проведення наукових досліджень в частині визначення ролі і завдань зовнішнього

державного аудиту в системі державного фінансового контролю і відмежування його від інших видів контролю.

Тема державного фінансового контролю в цілому і державного аудиту зокрема не є новою. Даними питаннями в Україні займалися Н. Виговська, О. Барановський, П. Германчук, Є. Мних, В. Піхоцький, В. Шевчук та ін. Різним аспектам проблем державного аудиту присвячені праці Ю. Слободяник, І. Дрозд, Б. Усача, Є. Калюги та ін. Проте, незважаючи на значний рівень наукових досліджень в царині державного аудиту, значна кількість питань стосовно ролі державного аудиту в системі державного фінансового контролю вимагають подальших досліджень.

Мета і завдання дослідження полягають в обґрунтуванні ролі державного аудиту в системі державного фінансового контролю, виходячи із завдань даного виду контролю та компаративного аналізу функцій органів державного контролю в Україні.

Викладення основного матеріалу дослідження. Поняття контролю трактується досить широко на мікро і макrorівнях. З метою уникнення схоластики в цьому питанні ми будемо опиратись на визначення дане Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) (Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)), оскільки щодо питань трансформації державного сектору Україна орієнтується саме на політику даної організації. «Контроль означає забезпечення гарантій того, що організація діє так, як планувалось. Система контролю забезпечує внутрішні і зовнішні гарантії того, що система управління працює добре. Традиційно вони фокусуються на забезпеченні гарантій, що кошти правильно обліковуються з дотриманням законодавства. В сучасному менеджменті, контрольна система може бути розширена на якість інформації про діяльність підприємств, і внутрішній контроль

може слідувати за процес стратегічного і операційного менеджменту» [4, с. 84]. Це визначення, в рамках ОЕСР визначає саме державний контроль, що здійснюється урядом. Роль державного контролю змінюється з контролю *ex ante* в напрямку контролю *ex post*, з одночасним посиленням дії системи внутрішнього контролю. Тобто більша увага в державному контролі приділяється не розподілу державних коштів, а саме їх ефективному використанню.

В Україні відсутній єдиний документ, що регулює державний фінансовий контроль, а існуючі нормативні документи в даній сфері не містять всіх необхідних понять і трактувань. Так, Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» не оперує поняттями «зовнішній», «внутрішній» державний фінансовий контроль і регламентує діяльність лише центрального органу виконавчої влади, уповноваженого Президентом України на реалізацію державної політики у сфері державного фінансового контролю [1, с. 220].

Для виокремлення ролі державного аудиту в системі державного контролю нами проведено аналіз основних функцій органів державного контролю Державної фінансової інспекції України та Рахункової палати. Це дало нам наступні результати.

1. При компаративному аналізі мети роботи двох органів контролю нами встановлена відсутність в нормативній базі поняття «внутрішній державний фінансовий контроль», за умови існування понять «державний фінансовий контроль» та «зовнішній державний фінансовий контроль».

Державний фінансовий контроль забезпечується органом державного фінансового контролю через проведення [5, ст.2]:

- 1) державного фінансового аудиту,
- 2) інспектування,

- 3) перевірки закупівель,
- 4) моніторингу закупівлі.

Державний зовнішній фінансовий контроль (аудит) забезпечується Рахунковою палатою шляхом здійснення [6, ст.4]:

- 1) фінансового аудиту,
- 2) аудиту ефективності,
- 3) експертизи,
- 4) аналізу,
- 5) інших контрольних заходів.

Для заповнення даної прогалини нами здійснена спроба доповнити структуру державного контролю поняттям «внутрішній державний фінансовий контроль». Аналіз літературної бази з даного питання вказує на те, що більшість науковців схиляються до існування понять «зовнішній» і «внутрішній» контроль залежно від ідентифікації суб'єкта та об'єкта контролю [7, 8, 9]. Внутрішній контроль реалізують спеціально створені для цього підрозділи у структурі суб'єкта контролю, а зовнішній контроль — спеціально створені державні контрольні органи та інші органи незалежного контролю в різних сферах господарської системи [10, с. 37].

Підтримуючи позицію про поділ державного фінансового контролю на зовнішній та внутрішній вважаємо, що такий поділ потрібно застосовувати відносно системи в якій знаходяться суб'єкт і об'єкт контролю. Тобто, внутрішній контроль застосовується в тому випадку, коли його суб'єкт і об'єкт знаходяться в одній системі; зовнішній – якщо вони знаходяться у різних системах. При цьому схиляємось до того, що внутрішній державний фінансовий контроль проводиться в межах виконавчої гілки державної влади та поділяється на внутрішньовідомчий (контроль з боку міністерств, відомств, органів державного управління щодо діяльності підвідомчих

їм підприємств і організацій у формі тематичних перевірок та ревізій) та внутрішньогосподарський, який здійснюється власниками державних підприємств через побудову системи внутрішнього контролю. Основна відповідальність за внутрішньогосподарський контроль лежить на Наглядовій раді, а не на службі головного бухгалтера, як зазначає С.Є. Гребень [11, с. 106].

Структура державного фінансового контролю нами відображена на рис. 1.

Рис. 1. Структура державного фінансового контролю

Джерело: власна розробка

2. Уточнення потребує термінологія державного аудиту принаймні з двох причин: 1) окремо виділяється «державний фінансовий аудит» та «фінансовий аудит»; 2) поняття «державний зовнішній фінансовий контроль (аудит)» передбачає, що контроль і аудит є тотожними поняттями.

Порівняння термінів «державний фінансовий аудит» та «фінансовий аудит» дають можливість вказати на те, що ці поняття є тотожними за змістом за винятком того, що державний фінансовий аудит включає перевірку функціонування системи внутрішнього контролю, в той час, як фінансовий аудит цього не передбачає. Однак практика здійснення фінансового аудиту Рахунковою палатою передбачає дану опцію. Це свідчить про те, що поняття «державний

фінансовий аудит» та «фінансовий аудит» є взаємозамінними і рівнозначними в контексті державного аудиту.

Поняття «державний зовнішній фінансовий контроль (аудит)» передбачає, що контроль і аудит є тотожними поняттями, однак «аудит» більшість науковців відносить до форм здійснення контролю. Зокрема М. Білуха формами фінансово-господарського контролю визначає ревізії, тематичні перевірки та аудит [12, с. 52]. До форм здійснення державного фінансового контролю Л. Гуцаленко [7, с. 5-11] відносить ревізію, аудит, тематичні перевірки, камеральні перевірки, фінансові експертизи, службове розслідування та слідство.

Що стосується самого поняття «аудит», то незважаючи на той факт, що єдиного визначення поняття не існує, ми підтримуємо позицію А.М. Кузьмінського, який визначає аудит як незалежну перевірку бухгалтерської звітності та іншої обліково-звітної інформації про діяльність підприємств з метою підтвердження їх достовірності й законності [13, с. 11]. Виходячи з цього ми вважаємо, що державний аудит - незалежна форма контролю, що передбачає перевірку та аналіз законного й ефективного використання державних чи комунальних коштів і майна, інших активів держави, правильності ведення бухгалтерського обліку та достовірності фінансової звітності, функціонування системи внутрішнього контролю розпорядника та одержувача бюджетних коштів. Таке визначення в повній мірі відповідає формі зовнішнього державного фінансового контролю, який здійснює Рахункова палата України як найвищий інститут державного аудиту в країні згідно з принципами законності, плановості, об'єктивності, незалежності та гласності. Таке бачення аудиту також відповідає вимогам ОЕСД [14] та корелює з функціями Рахункової Палати.

3. Наступним кроком нами проаналізовано окремо кожну функцію Рахункової окремо, щоб зрозуміти їх співвідношення з функціями інших органів державного фінансового контролю.

Фінансовий аудит полягає у перевірці, аналізі та оцінці правильності ведення, повноти обліку і достовірності звітності щодо надходжень і витрат бюджету, встановлення фактичного стану справ щодо цільового використання бюджетних коштів, дотримання законодавства при здійсненні операцій з бюджетними коштами [6, ст. 4]. Тобто фактично це аудит фінансової звітності для розпорядника та одержувача бюджетних коштів.

Аудит ефективності. Виникнення аудиту ефективності відноситься до 1977 р., коли він вперше був використаний в Лімській декларації керівних принципів контролю [15], який має визначати, наскільки ефективно та економно витрачаються державні кошти. Він охоплює не тільки конкретні фінансові операції, але і весь спектр діяльності уряду, в тому числі організаційну і адміністративну системи [15, с. 4]. На цьому наголошує і Н.Г. Виговська, визначаючи об'єкт зовнішнього державного фінансового контролю і включаючи до нього всі рішення, що призводять до певних фінансових операцій [1, с. 224-225].

Аудит ефективності передбачає встановлення фактичного стану справ та надання оцінки щодо своєчасності і повноти бюджетних надходжень, продуктивності, результативності, економності, законності, своєчасності і повноти прийняття управлінських рішень учасниками бюджетного процесу, стану внутрішнього контролю розпорядників бюджетних коштів [6, ст. 4].

Існує думка, що за наслідками аудиту ефективності формуються висновки про те, чи витрачалися кошти з належною економністю, раціональністю та ефективністю, на цілі, передбачені відповідними

рішеннями про бюджет, чи дотримувалися заходи щодо забезпечення збереження державного майна [16, с. 7]. Проте, ми вважаємо, що основна увага аудиту ефективності, виходячи з самого означення терміну повинна бути приділена тому, наскільки ефективно використовуються бюджетні ресурси. Термін «ефективність» є похідним від «ефект», етимологічне значення якого означає результат певної причини або дії. Якщо поняття «ефект» означає абсолютну величину результату, то поняття «ефективність» є відносним показником. Значення ефекту або результату не є достатнім для характеристики результативності певної дії чи процесу, оскільки не показує витрат на його досягнення. Саме ефективність означає результативність певного процесу. Ефективність – це співвідношення ефекту та витрат на його здійснення [17].

Як відносний показник ефективність може бути відображено наступною формулою:

$$E = \frac{e}{v} \quad (1)$$

де: E –ефективність, e- ефект, v - витрати.

Дана формула відображає загальний відносний показник в стосунку до ефективності використання бюджетних ресурсів, що розраховується як відношення результатів діяльності розпорядника та одержувача бюджетних коштів до витрачених коштів бюджету. За своєю сутністю ефективності використання бюджетних коштів може бути прирівняна до поняття «оцінка продуктивності використання бюджетних коштів», що передбачає [6, ст. 4, п. 4] “встановлення співвідношення між результатами діяльності розпорядника та одержувача бюджетних коштів і використаними для досягнення таких результатів коштами бюджету”. Ефективність – це відносна величина, що характеризує результативність будь-яких витрат, тобто при

збільшенні ефективності можемо говорити про результативне використання бюджетних коштів, а при зменшенні – навпаки.

Більші результати діяльності розпорядника та одержувача бюджетних коштів, отриманого від даного обсягу витрачених коштів бюджету, означає підвищення ефективності; менший обсяг - за даної кількості витрачених коштів бюджету вказує на зниження ефективності

При цьому оцінка результативності використання бюджетних коштів, що є складовою аудиту ефективності згідно [6, ст. 4, п. 4], є за своєю сутністю відносною величиною виконання плану і може бути відображена формулою:

$$R = \frac{e_f}{e_p} \quad (2)$$

де: R – відносна величина виконання плану, e_f - фактичні результати діяльності розпорядника та одержувача бюджетних коштів, e_p – планові показники результатів діяльності розпорядника та одержувача бюджетних коштів.

Відносна величину виконання плану, на нашу думку, не слугує для оцінки результативності використання бюджетних коштів (оскільки дані показники в формулі не використовуються), а радше є показником досягнення поставлених результатів діяльності розпорядником та одержувачем бюджетних коштів порівняно з планом.

Що ж стосується оцінки економності використання бюджетних коштів [6, ст. 4, п. 4], то її варто розділити на дві складові:

1) оцінку економності - оцінка досягнення максимального результату при використанні визначеного бюджетом обсягу коштів ;

2) оцінку економності - оцінка рівня мінімізації використання бюджетних коштів для отримання запланованих результатів.

Оцінка економічності опирається на умову:
 $e \rightarrow \max$, при $v = \text{const}$; а оцінка економності - на умову
 $v \rightarrow \min$, при $e_p = \text{const}$.

Саме в цьому і полягає сутність категорії ефективності використання бюджетних коштів та багатогранність її вияву. Вона повністю має охопити цілі, які ставляться перед Рахунковою палатою [15, с. 4].

Експертиза. Поняття економічної експертизи не визначено в українському законодавстві, на відміну від інших видів експертиз, таких як будівельна, екологічна тощо. Однак за часів існування державної контрольно-ревізійної служби експертизою вважали контроль, що здійснюється із залученням фахівців вузької спеціалізації. Вважаємо, що таке поняття може бути застосоване і для потреб державного аудиту, визначаючи суб'єкта контрольних дій. Рішенням Президії науково-консультативної та методичної ради з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України виділено термін «судово-економічна експертиза». Її застосовують у випадках розслідування та розгляду кримінальних і цивільних справ, коли виникають питання, що вимагають спеціальних знань з обліку та аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства [18, с.248]. При цьому Міністерством юстиції України до судово-економічної експертизи віднесено експертизи по трьох напрямках: 1) дослідження документів бухгалтерського та податкового обліку і звітності; 2) дослідження документів з фінансово-кредитних операцій; 3) дослідження документів з економічної діяльності підприємств і організацій.

Особливістю судово-економічної експертизи є той факт, що вона не може існувати окремо від кримінальних чи цивільних справ і є частиною процесу розслідування або судового розгляду. Таким чином

судово-економічна експертиза, як функція державного фінансового контролю може бути реалізована лише після кримінального чи цивільного провадження.

Аналіз - комплексне вивчення фінансового стану суб'єкта господарювання та ефективності управління активами з метою оцінки досягнутих результатів, що проводиться за допомогою методів фінансового аналізу за даними бухгалтерського обліку, фінансової, податкової і статистичної звітності, звітності про виконання фінансового плану тощо. Аналіз передбачає виконання аналітичних процедур і орієнтацію на фінансові показники діяльності підприємств.

Інші контрольні заходи. Для визначення інших контрольних заходів важливо виходити з мети проведення державного аудиту. Основним результатом усіх здійснених заходів державного зовнішнього незалежного фінансового контролю є надання чітких, обґрунтованих, виважених рекомендацій. Основною метою наданих Рахунковою палатою рекомендацій є підвищення ефективності, результативності та економності використання коштів Державного бюджету України як у розрізі кожного напрямку використання бюджетних коштів, так і в цілому. У тому числі недопущення та запобігання різного роду порушенням і недолікам у системі управління публічними фінансами [19, с. 10]. Виходячи з цього нами виділено моніторинг та інспектування як контрольні заходи використовувані Рахунковою палатою для досягнення своїх цілей, які перегукуються з функціями Державної фінансової інспекції України.

Оскільки надання рекомендацій передбачає постійний контроль, моніторинг дозволить виявити проблеми у процесі реалізації завдань, дасть змогу внести вчасні корективи до настання факту неефективного використання бюджетних коштів. Фактично моніторинг дозволяє забезпечити регулярний збір та фіксацію даних задля

виявлення проміжних результатів і досягнень, своєчасно виявляти проблеми та відхилення від намічених результатів, забезпечення ефективного використання ресурсів, виконання запланованих завдань, мінімізації негативних наслідків.

Моніторинг, який проводиться протягом усього процесу використання бюджетних коштів і реалізації державної політики відрізняється від спостереження активним та цільовим спрямуванням, оскільки він будується за заздалегідь побудованою схемою.

Інспектування здійснюється як документальній і фактична перевірка певного комплексу або окремих питань фінансово-господарської діяльності підконтрольної установи, яка повинна забезпечувати виявлення наявних фактів порушення законодавства, встановлення винних у їх допущенні посадових і матеріально відповідальних осіб. Результати такого інспектування мають рівнозначні до ревізії результати, саме тому на тих установах, де проведено державний фінансовий аудит ревізія не проводиться.

Висновки. На основі порівняльної характеристики функцій, які виконують органи державного фінансового контролю нами визначено роль і завдання державного аудиту в системі державного фінансового контролю та зроблено наступні висновки.

1. При компаративному аналізі мети роботи двох органів контролю нами встановлена відсутність в нормативній базі поняття «внутрішній державний фінансовий контроль», за умови існування понять «державний фінансовий контроль» та «зовнішній державний фінансовий контроль».

Для заповнення даної прогалини нами здійснена спроба доповнити структуру державного фінансового контролю поняттям «внутрішній державний фінансовий контроль» виходячи з позиції позицію про поділ державного фінансового контролю за зовнішній та

внутрішній і застосування такого поділу відносно системи в якій знаходяться суб'єкт і об'єкт контролю. Тобто, внутрішній контроль застосовується в тому випадку, коли його суб'єкт і об'єкт знаходяться в одній системі; зовнішній – якщо у різних. Встановлено, що внутрішній державний фінансовий контроль проводиться в межах виконавчої гілки державної влади та поділяється на внутрішньовідомчий (контроль з боку міністерств, відомств, органів державного управління щодо діяльності підвідомчих їм підприємств і організацій у формі тематичних перевірок та ревізій) та внутрішньогосподарський (контроль, який здійснюється власниками державних підприємств).

2. Уточнено термін «державний аудит», під яким ми розуміємо незалежну форму контролю, що передбачає перевірку та аналіз законного й ефективного використання державних чи комунальних коштів і майна, інших активів держави, правильності ведення бухгалтерського обліку та достовірності фінансової звітності, функціонування системи внутрішнього контролю розпорядника та одержувача бюджетних коштів.

Встановлено, що державний аудит – форма державного фінансового контролю. Визначено, що поняття «державний фінансовий аудит» та «фінансовий аудит» є взаємозамінними і рівнозначними.

3. Уточнено складові аудиту ефективності, виходячи з його мети. До них відноситься: 1) ефективність (результативність) використання бюджетних ресурсів; 2) рівень досягнення результатів діяльності розпорядником та одержувачем бюджетних коштів порівняно з планом; 3) оцінка досягнення максимального результату при використанні визначеного бюджетом обсягу коштів; 4) оцінка рівня

мінімізації використання бюджетних коштів для отримання запланованих результатів.

4. Встановлено особливості експертизи державного аудиту: експертиза здійснюється з залученням фахівців вузької спеціалізації, а судово-економічна експертиза, з залученням судового експерта, може бути реалізована лише після кримінального чи цивільного провадження.

5. Визначено інші контрольні заходи державного аудиту: моніторинг та інспектування. Моніторинг проводиться протягом усього процесу використання бюджетних коштів і реалізації державної політики і будується за заздалегідь побудованою схемою. Інспектування здійснюється як документальна і фактична перевірка певного комплексу або окремих питань фінансово-господарської діяльності підконтрольної установи, яка забезпечує виявлення наявних фактів порушення законодавства, встановлення винних у їх допущенні посадових і матеріально відповідальних осіб. Результати такого інспектування мають рівнозначні до ревізії результати.

Отримані висновки дозволяють уникнути проблеми розмитості понятійного апарату, що стосується державного аудиту. Це дає можливість визначити його місце в системі державного фінансового контролю.

Література:

1. Виговська, Н. Г., Славіцька, А. Ю. (2016) Місце зовнішнього державного фінансового контролю у національній контрольній системі України. Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки, № 4, 219-228. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzhdtu_econ_2016_4_26

2. Поліщук, В.В. (2014). Напрямки удосконалення системи державного фінансового контролю: впровадження стратегічного аудиту. Публічне управління: теорія та практика, 1, 145–149
3. Оболенський, О.Ю., Обушна, Н.І. (2014). Аудит, контроль і моніторинг у системі публічного управління. Ефективність державного управління: зб. наук. пр. Львів, ЛРІДУ НАДУ, 41, 115-125. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2014_41_14
4. Modernising Government. The way forward. OECD (2005). Grands-Augustins, Paris, 233.
5. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні, 1993 (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2939-12>.
6. Про Рахункову палату, 2015. (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19>
7. Гуцаленко, Л.В., Дерій, В.А. Коцупатрий, М.М. (2009). Державний фінансовий контроль: навч. посібн. К., Центр учбової літератури, 424.
8. Мних, Є.В. (2009). Державний фінансовий аудит: Методологія та організація: монографія /за ред. Є.В. Мниха. К., Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 319.
9. Стефанюк, І.Б. (2011). Державний фінансовий контроль: класифікаційні характеристики. Вісник КНТЕУ, № 4, 42-51
10. Дрозд, І.К. Шевчук, В.О. (2007). Державний фінансовий контроль: навч. посіб. К., ТОВ "Імекс"ЛТД", 304.
11. Гребень, С.Є. (2017) Види, форми та методи державного фінансового контролю: сутність та принципові відмінності. Інвестиції:

практика та досвід, 103-108 - Режим доступу:
http://www.investplan.com.ua/pdf/22_2017/24.pdf

12. Білуха, Т.М. (1994). Теорія фінансово-господарського контролю та аудиту: підручник. К., Вища школа, 364 с.

13. Кузьминский, А. та ін. (1996). Аудит: Практ. пособ. / Под ред. А.Кузьминского. К., Учетиформ, 283 с.

14. External Audit – Supreme Audit Institutions. Retrieved from <https://www.oecd.org/gov/external-audit-supreme-audit-institutions.htm>

15. The Lima Declaration of Guidelines on Auditing Precepts. Retrieved from:

<http://www1.worldbank.org/publicsector/pe/befa05/LimaDeclaration.pdf>

16. Абасов, В.А. (2017). Еволюція концептуальних засад аудиту ефективності. Scientific Journal «Innovative Solutions in Modern Science» (Dubai). №4 (13). С. 4-20.

17. Синицына, Т.А. (2004) Оценка эффективности системы управления промышленным предприятием - целевой подход: дис. канд. экон. наук, Одесса, ОГЭУ, 2004, 187.

18. Толкаченко, А.А., Харabet, К.В. (2005). Судебная бухгалтерия. М., Норма, 288

19. Звіт Рахункової палати за 2018 рік. (Рахункова палата). Офіційний сайт Рахункової палати. - Режим доступу: <http://www.as-rada.gov.ua/doccatalog/document/16760161/ZVIT%20RP%202018.pdf> (2019, червень, 02).

References:

1. Vyhovska, N. H., Slavitska, A. Yu. (2016) Mistse zovnishnoho derzhavnoho finansovoho kontroliu u natsionalnii kontrolnii systemi Ukrainy [The place of external state financial control in the national control system of Ukraine]. Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Serii: Ekonomichni nauky, № 4, 219-228.

Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzhdtu_econ_2016_4_26 [in Ukrainian].

2. Polishchuk, V.V. (2014). Napriamky udoskonalennia systemy derzhavnoho finansovoho kontroliu: vprovadzhennia stratehichnoho audytu [Directions of the state financial control system improvement: introduction of strategic audit]. *Publichne upravlinnia: teoriia ta praktyka*, 1, 145–149 [in Ukrainian].

3. Obolenskyi, O.Yu., Obushna, N.I. (2014). Audyt, kontrol i monitorynh u systemi publichnoho upravlinnia [Audit, control and monitoring in the public administration system]. *Efektynist derzhavnoho upravlinnia: zb. nauk. pr.* Lviv: LRIDU NADU, 41, 115-125. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2014_41_14 [in Ukrainian].

4. Modernising Government. The way forward. OECD (2005). Grands-Augustins, Paris, 233. [in English]

5. Pro osnovni zasady zdiisnennia derzhavnoho finansovoho kontroliu v Ukraini, 1993 (Verkhovna Rada Ukrainy). [About the basic principles of state financial control in Ukraine, Law] Ofitsiinyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy. Ukrainy [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2939-12>. [in Ukrainian].

6. Pro Rakhunkovu palatu, 2015. (Verkhovna Rada Ukrainy). [About the Accounting Chamber, Law] Ofitsiinyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy [The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19> [in Ukrainian].

7. Hutsalenko, L.V., Derii, V.A. Kotsupatryi, M.M. (2009). Derzhavnyi finansovy kontrol [State financial control]: navch. posibn. K., Tsentru uchbovoi literatury, 424. [in Ukrainian].

8. Mnykh, Ye.V. (2009). Derzhavnyi finansovy audyt: Metodolohiia ta orhanizatsiia [State Financial Audit: Methodology and Organization]:

monohrafiia /za red. Ye.V. Mnykha. K., Kyiv. nats. torh.- ekon. un-t, 319. [in Ukrainian].

9. Stefaniuk, I.B. (2011). Derzhavnyi finansovyi kontrol: klasyfikatsiini kharakterystyky [State financial control: classification characteristics]. Visnyk KNTEU, № 4, 42-51 [in Ukrainian].

10. Drozd, I.K. Shevchuk, V.O. (2007). Derzhavnyi finansovyi kontrol [State financial control]: navch. posib. K., TOV "Imeks"LTD", 304. [in Ukrainian].

11. Hreben, S.Ye. (2017) Vydy, formy ta metody derzhavnoho finansovoho kontroliu: sutnist ta pryntsypovi vidminnost [Types, forms and methods of state financial control: the essence and fundamental differences]i. Investytsii: praktyka ta dosvid, 103-108 Retrieved from: http://www.investplan.com.ua/pdf/22_2017/24.pdf [in Ukrainian].

12. Bilukha, T.M. (1994). Teoriia finansovo-hospodarskoho kontroliu ta audytu [The theory of financial and economic control and audit]: pidruchnyk. K., Vyshcha shkola, 364 s. [in Ukrainian].

13. Kuzmyskyi, A. ta in. (1996). Audyt [Audit]: Prakt. posob. / Pod red. A.Kuzmyskoho. K., Uchetyform, 283 s. [in Russian].

14. External Audit – Supreme Audit Institutions. Retrieved from <https://www.oecd.org/gov/external-audit-supreme-audit-institutions.htm> [in English]

15. The Lima Declaration of Guidelines on Auditing Precepts. Retrieved from:

<http://www1.worldbank.org/publicsector/pe/befa05/LimaDeclaration.pdf> [in English]

16. Abasov, V.A. (2017). Evoliutsiia kontseptualnykh zasad audytu efektyvnosti [Evolution of Conceptual Basics of Performance Audit]. Scientific Journal «Innovative Solutions in Modern Science» (Dubai). №4 (13). S. 4-20. [in Ukrainian].

17. Synytsyna, T.A. (2004) Otsenka efektyvnosti systemy upravleniya promyshlennym predpriatyem - tselevoi podkhod [Evaluation of the effectiveness of the industrial enterprise management system - target approach]: dys. kand. ekon. nauk, Odessa, OHEU, 2004, 187. [in Russian].
18. Tolkachenko, A.A., Kharabet, K.V. (2005). Sudebnaia bukhhalteriya [Court Accounting]. M., Norma, 288 [in Russian].
19. Zvit Rakhunkovoi palaty za 2018 rik. (Rakhunkova palata). Ofitsiinyi sait Rakhunkovoi palaty [The official website of the Accounting Chamber]. Retrieved from: <http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16760161/ZVIT%20RP%202018.pdf> (2019, June, 02). [in Ukrainian].

Citation: O. L. Tkach. (2019). STATE AUDIT IN THE SYSTEM OF UKRAINIAN STATE FINANCIAL CONTROL: ROLE AND TASKS. Innovative Solutions in Modern Science. 5(32). doi: 10.26886/2414-634X.5(32)2019.3

Copyright: O. L. Tkach © 2019. This is an openaccess article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY). The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

II. HUMANITARIAN SCIENCES

DOI 10.26886/2414-634X.5(32)2019.4

UDC 327.001

ROSSOTRUDNICHESTVO AS AN INSTRUMENT OF SOFT POWER OF THE RUSSIAN FEDERATION

O. Andriyenko, PhD, Professor

Academician of the Academy of Higher Education of Ukraine, Ukraine,
Kiev

In the article the philosophical aspect of modern Russias' soft power which is expressed in the activities of Rossotrudnichestvo (The Federal Agency for the Commonwealth of Independent States, Compatriots who Live Abroad) has been analyzed. The methodological background of the research includes the following grounds: dialectical logic; systematic approach; historical approach; elements of a synergistic approach; general logical methods (the ascent from the abstract to the certain; analysis; synthesis; modeling and typology). The accent has been made on the variety of ways of interpretation of soft power in modern world (American, Chinese, Indian and other approaches to this concept), on the specific features and historical background of Rossotrudnichestvo as an instrument of soft power of Russia, and on the main problems facing the work of the Agency in modern international environment.

Key words: Soft Power, Smart Power, Attractive Power, Wise Power, Social Worldview, Political Philosophy.

Soft power can be defined as a form of political influence which is based on liking, voluntary participation and attractiveness. The notion "soft power" is contrary to "hard power". At its core "soft power" includes the language and culture of the country which manifest themselves in a wide

range of forms and humanitarian technologies, such as science, education, charity, etc. The concept of “soft power” was first put forward by representatives of the American school of neoliberalism (J. Nye [1, p. 47]) in a controversy with representatives of neorealism (K. Waltz). The problem that arises when using the tools of “hard power” (first of all, military forces), lies in their exhaustion. There is always a limited amount of military and economic resources at the disposal of any state. Moreover, the use of these resources leads to their distraction from the “normal” socio-economic activities and therefore in the long term reduces the socio-economic capabilities of the state. Nowadays soft power became the instrument which is used by many countries. The Russian Federation is among them.

The aim of this article is the philosophical inquiry of the activity and social and political role of Rossotrudnichestvo as a tool of soft power of modern Russia.

As for scientific works which are devoted to the problem of soft power should be mentioned the following authors: J. Nye [1], T.A. Börzel and T. Risse [2], D.S. Grewal [3], A.V. Torkunov [4], A.M. Bobylo, S.V. Sevast'yanov [5], and others. Most of their works contain the investigation of the problem of soft power in the context of Western countries (first of all, the USA) while the questions of soft power of Russia and its instruments remain open.

The methodological background of this research is based on the following grounds: 1) dialectical logic; 2) systematic approach; 3) historical approach; 4) elements of a synergistic approach (in the study of the history of the development of Rossotrudnichestvo in conjunction with the development of Russia and the transformation of the main areas of implementation of its international interests); 5) general logical methods:

the ascent from the abstract to the certain; analysis; synthesis; modeling and typology.

This problem became acute for the United States in the second half of the 1970s and the beginning of the 1980s, when the gradual disappearance of the relative economic domination of America in the capitalist world became apparent. The USA is increasingly inferior under the pressure of its Western European and Japanese competitors. Even more this problem has worsened due to the acute global oil crisis which has shown the enormous vulnerability of the American economy. Accordingly, the question arose as to whether the United States could in the long term only with its economic and military resources retain claims for global leadership.

A number of works by famous historians [3, p. 27] who pondered this problem in the 1970s–1980s showed that all the world empires that used the tools of “hard power” faced severe disabilities and eventually fell. Not a single state is simply able to maintain its dominance on the world stage, relying on “exhaustible” brute force. In this situation, a number of representatives of American neoliberalism and the idea arose to find an “inexhaustible” source of the power of the state on the world stage.

For neoliberals military and even economic power is neither the only possible nor the most effective tool for ensuring the security of states. In this regard the classical theory of “soft power” does not even imply the use of economic instruments. According to the developments of representatives of this school of thought, the “soft power” of the state is based on the attractiveness of its culture, values, political and social programs.

“Soft power” is the opposite of “hard power”. “Hard power” is a set of pressure tools (military-political, economic, diplomatic) that force other countries to act as “America needs” [2, p. 21]. “Soft power” is based on

cultivating a sense of liking, the attractiveness of an ideal and a positive example. “Soft power” and “hard power” are believed to be related in an economic cost reduction model. Significant “soft power” of the state makes its use of “hard power” more acceptable to the objects of its impact, thus reducing costs.

The concept of “soft power” has found wide application in American politics after the end of the Cold War, during the administration of W. Clinton. Then during the administration of G.W. Bush this concept temporarily lost its significance.

With the beginning of the new millennium an active search began for new aspects of the application of “soft power”. A number of its derivative concepts arose. In Europe the idea of “normative power” has spread. The EU officially positions itself as a force that adheres to the norms of international law and spreads them around the world. In the USA during the period of B. Obama’s administration, the concept of “smart power” also put forward by J. Nye was widely used in practice. This is an effective combination of military, economic and “soft power” tools. At present the concept of “network power” is also developing which is related to the use of technical and social networks in the era of globalization and their role in the new generation of revolutions.

The concept of “soft power” has become widespread in non-Western countries. A new vision of foreign policy strategies in the framework of “soft power”, the types of which determine national identity, represent different countries. So, along with the “smart power” of the USA the “attractive power” of the EU, the “wise power” of China, and the “sophisticated power” of India have been applied.

In building attractive power strategies Western European policy is based on the ideas of tolerance, democracy and openness, the popularity of Western European languages and education.

Implementing the wise power model Beijing uses above all the principles of “wise expansion”, “wise cooperation”, “restraint” and “consistency”.

The conceptual basis of the sophisticated power of India as a kind of “soft power” is the idea of peaceful development, based on the most important philosophical idea – *Ahimsa*. The idea of humanizing international relations was reflected in the principles of peaceful coexistence (“*pancha shila*”), the idea of non-alignment, in the ideals of moral politics. The ability of “soft power” to humanize international relations, limiting the use of real, hard power is of great importance for Indian politics prompting it to increasingly look for and apply new forms of its realization.

The effective policy of “soft power” enables the state to activate the resources of external influence and strengthen its position in the political space. Without paying due attention to the development of “soft power” technologies Russia today is faced with the negative consequences of stereotypes that have emerged as a country that realizes its foreign policy interests primarily with the methods and resources of “hard power” [5, p. 75]. At present the efforts of the Russian state in building new “soft power” strategies are rather fragmented, which significantly reduces the possibility of the Russian influence on modern world politics. It is important to pay attention to the formation of new projects of “soft power” of Russia, the inclusion of new actors and new methods of expanding external influence in accordance with current realities. An important place in this process belongs to Rossotrudnichestvo.

In the conditions of the modern globalized world, the main activities of any state include the need to constantly strengthen state positions on the world stage and develop the country’s interests not using “hard power” but resorting to humanitarian methods [6].

In today's Russia the main federal executive bodies involved in ensuring and developing Russia's international relations with members of the Commonwealth of Independent States, ensuring and developing Russia's international relations with other countries, and creating an objective view of the modern Russian Federation include in accordance with Presidential Order No. 1315 of September 6, 2008, "On Certain Issues of Public Administration in the Field of International native cooperation" [7].

In its activities Rossotrudnichestvo or The Federal Agency for the Commonwealth of Independent States, Compatriots who Live Abroad is directly subordinate to the Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation [8].

Abroad the activities of Rossotrudnichestvo are implemented through the Russian centers of science and culture which are its official representative offices, as well as through Russian overseas agencies.

Work on coordinating the development of cultural ties with foreign countries in Russia has been going on for quite some time even before the creation of Rossotrudnichestvo [9].

The history of the creation of Rossotrudnichestvo can be divided into the following stages:

- All-Union Society for Cultural Relations with Foreign Countries (VOKS), (the original organization was created in April 1925);
- Union of Soviet Friendship Societies (SODC) which was established in 1958;
- International Union of Public Associations "Russian Association for International Cooperation" (RAMS), established in 1992;
- Roszarubezhtsentr or Russian Center for International Scientific and Cultural Cooperation, established in 1994, and in 2002 became part of the Russian Foreign Ministry.

The necessity to create a strategy that must meet the requirements of the new time and accordingly the importance of creating a federal executive body that is Rossotrudnichestvo is associated with the following factors:

- The development of international relations;
- Active implementation of international policy in cultural and humanitarian sulfur;
- The necessity to build a trusting relationship with a foreign society with the active involvement of public diplomacy.

The work of Rossotrudnichestvo is carried out in accordance with the regulatory framework of the Russian Federation, namely on the basis of:

- Bylaws of the President of Russia;
- Government regulations;
- Bylaws of the Ministry of Foreign Affairs of Russia;
- Departmental orders;
- International agreements.

In addition the field of activity of Rossotrudnichestvo also includes participation in the elaboration of the regulatory framework together with the Ministry of Foreign Affairs of Russia which aims to regulate the functioning of Russian centers of science and culture in other countries.

Based on the Regulation on Rossotrudnichestvo, its head has four deputies and, in its structure, the central apparatus is divided into offices in accordance with the main areas of work:

- Educational and youth programs, programs of support of Russian language;
- International humanitarian cooperation and Russian centers of science and culture;
- Cultural programs;
- Work with compatriots and research and production associations;

- Information support;
- Secretariat of the Federal Agency;
- Monetary, financial and logistical support.

The maximum number of employees working in the central office of Rossotrudnichestvo is 257 people. And today it has its offices in 76 countries, including 59 Russian centers of science and culture, 8 branches of centers of science and culture, and 17 representative offices of the federal body which are part of Russia's diplomatic missions.

From a geographical point of view Rossotrudnichestvo with its activities covers the territory from the USA to Japan and from Argentina to Finland and by 2020 more than 100 centers of science and culture of Russia should be working all over the world [4, p. 88].

Thus, it can already be argued that the Russian Foreign Ministry has done a lot of work to promote the national interests of the Russian Federation abroad using the methods of "soft power" but it should be noted that other states, for example China, currently have more than 800 such. It should also be noted that for the frequent material database of Russian centers abroad requires serious and capital reconstruction.

References:

1. Nye J. (2003). The power of persuasion: Dual components of US leadership. The conversation with J. Nye., Harvard, Harvard international review, 46–48
2. Börzel T.A., Risse T. (2010). Governance without a state: Can it work? T.A. Börzel, T. Risse, Regulation & Governace, Volume 4, Issue 2, 18–22
3. Grewal D.S. Network (2008). Power: The Social Dynamics of Globalization, D.S. Grewal., New Haven, CT: Yale University Press, 27–28.

4. Torkunov A. V. (2012). Obrazovaniye kak instrument «myagkoy sily» vo vneshney politike Rossii, A.V. Torkunov, Vestnik MGIMO-Universiteta, No. 5., 85–93
5. Bobylo A.M., Sevast'yanov S.V. (2016). «Myagkaya sila» Rossii: aziatsko-tikhookeanskiy vector, A.M. Bobylo, S.V. Sevast'yanov, Oykumena, No. 4., 75–85.
6. Stenogramma vystupleniya Predsedatelya Pravitel'stva Rossiyskoy Federatsii D.A. Medvedeva na soveshchanii rukovoditeley predstavitel'stv Rossotrudnichestva za rubezhom. Moskva, 03 sentyabrya 2012 // [Electronic Resource]. – Access Regime: <http://government.ru/stens/20531/> (the date of the last appeal – 30.01.2018).
7. Ukaz Prezidenta Rossiyskoy Federatsii ot 6 sentyabrya 2008. No. 1315 (2008). Sobraniye zakonodatel'stva, No. 37, s. 4181
8. Ukaz Prezidenta Rossiyskoy Federatsii ot 11 iyulya 2004 g. №865 (2004). Sobraniye zakonodatel'stva Rossiyskoy Federatsii, No. 28, s. 2880.
9. Istoriya otechestvennoy publichnoy diplomatii [Electronic Resource]. – Access Regime: <http://rs.gov.ru/node/565> (the date of the last appeal – 29.10.2017.).

Citation: O. Andriyenko. (2019). ROSSOTRUDNICHESTVO AS AN INSTRUMENT OF SOFT POWER OF THE RUSSIAN FEDERATION. Innovative Solutions in Modern Science. 5(32). doi: 10.26886/2414-634X.5(32)2019.4

Copyright: O. Andriyenko © 2019. This is an openaccess article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY). The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

DOI 10.26886/2414-634X.5(32)2019.5

UDC 297.1

THE ANALYSIS OF IBN TAIMIYA STATEMENTS ABOUT THE ATTRIBUTES OF GOD

L. B. Maevskaya, PhD of History

Kyiv Islamic University, Kyiv, Ukraine

The urgency of the studied problem is caused with the revival of the religious heritage of Ibn Taimiya by representatives of various radical extremist groups, including the terrorist formation of ISIS. The ambiguous views of this religious figure are interpreted differently by representatives of different groups and movements, and in some cases the interpretations are quite extremist. It also applies to the interpretation of the attributes of God, where Ibn Taimiya borrows and revives the views of various sects of anthropomorphists, whose ideas are fundamentally contrary to the teachings of the Prophet Muhammad. The subject of the study is Ibn Taimiya's statements about the attributes of God. The aim of the work is to conduct a theological analysis of the views of this religious figure regarding the attributes and qualities of the Almighty and compare them with the classical ash'aric-maturidite doctrine.

To solve the problems posed in the dissertation study there were used the system of complementary methods of theoretical knowledge, General logical methods and techniques of research: analysis, synthesis, comparison, analogy, abstraction, generalization; as well as special methods of theological research: the method of content analysis; the hermeneutic method – the method of interpretation of religious (sacred) texts and meanings; the etymological (semantic) method; the comparative method – the comparative identification of common and special; the syncretic method – the combination of disparate ways of thinking and

views, forming the conditional unity; the hypothetical-deductive method – the method of scientific knowledge and reasoning, based on the deduction (deduction) conclusions from hypotheses and other assumptions, the truth value of which are unknown.

As a result, a comprehensive study of Ibn Taimiya's views was conducted and their features were identified. The results of the study may be used in the preparation of training courses in theology, religious studies, history and philosophy. In the course of the study we have come to the conclusion that Ibn Taimiya had borrowed the views of the ancient anthropomorphist sects and had developed them in his works.

Key words: Ibn Taimiya, anthropomorphism, Islamic creed, theology, Islam, sect, doctrine of God

кандидат исторических наук, Маевская Л. Б., Анализ высказываний Ибн Таймии об атрибутах Бога / Киевский исламский университет, Киев, Украина

Актуальность изучаемой проблемы обусловлена возрождением религиозного наследия Ибн Таймии представителями различных радикально-экстремистских группировок в том числе террористического формирования ИГИЛ. Неоднозначные взгляды данного религиозного деятеля по разному трактуются представителями разных групп и течений и в некоторых случаях трактовки носят довольно экстремистский характер. Это относится и к трактовке атрибутов Бога, где он заимствует и возрождает взгляды различных сект антропоморфистов, чьи идеи в корне противоречат учению Пророка Мухаммада. Предметом изучения являются высказывания Ибн Таймии об атрибутах Бога. Цель работы - проведение теологического анализа взглядов данного религиозного деятеля

относительно атрибутов и качеств Всевышнего и сравнение их с классической ашаритско-матуридитской доктриной.

Для решения задач, поставленных в диссертационном исследовании использовалась система взаимодополняющих методов теоретического познания и обще-логические методы и приемы исследования: анализ, синтез, сравнение, аналогия, абстрагирование, обобщение; а так же специальные методы теологического исследования: метод контент-анализа; герменевтический – метод интерпретации религиозных (сакральных) текстов и смыслов; этимологический (семантический) - метод,; компаративный – сравнительный, выявление общего и особенного; синкретический – сочетание несопоставимых образов мышления и взглядов, образующих условное единство; гипотетико-дедуктивный метод – метод научного познания и рассуждения, основанный на выведении (дедукций) заключений из гипотез и других посылок, истинностное значение которых неизвестно.

В результате было проведено комплексное исследование взглядов Ибн Таймии и установлена их особенность. Результаты исследования могут быть применены при составлении учебных курсов по теологии, религиоведению, истории и философии. В ходе исследования мы пришли к выводу, что Ибн Таймия позаимствовал и развил в своих работах взгляды древних антропоморфистских сект.

Ключевые слова: Ибн Таймия, антропоморфизм, исламское вероучение, теология, ислам, секта, учение о Боге

В нашей статье мы рассмотрим воззрения Ибн Таймии о Боге и его атрибутах. Изучение данной проблематики актуально для

исламских теологов, историков, религиоведов и философов, а также для тех, кто изучает проявления экстремизма в исламском мире, так как взгляды этого религиозного деятеля стали основой для формирования многих радикально-экстремистских течений. В научный оборот были введены источники, которые ранее активно не использовались исследователями, например книга шейха Абдуллаха аль-Харарий «Правдивые письма, разоблачающие заблуждения Ибн Таймии», которая посвящена опровержению заблуждений данного религиозного деятеля, согласно взглядов ашаритов и матуридитов. Ранее в отечественной теологии и религиоведении не проводилось комплексных исследований посвященных взглядам Ибн Таймии на учение о Боге. Целью статьи является изучение его убеждений. Для этого мы поставили следующие исследовательские задачи: рассмотрение методов изучения Ибн Таймией, привести примеры трактовки атрибутов Бога данным религиозным деятелем, дать оценку его представлениям о Боге согласно ашаритско-матуридитской школе.

Сразу отметим, что его вероучение в этих вопросах диаметрально противоположное исламу и в корне противоречит этой религии. Отрицая тавиль, и, разделяя взгляды ранних антропоморфистов - Ибн Таймия придерживался не характерного для исламского вероучения антропорфизма в атрибутах Бога. Об этом свидетельствуют его книги. Поэтому, богословы-традиционалисты считают его одним из основоположников хашавизма.

Кроме этого, Ибн Таймия использовал непринятые в исламе методы изучения атрибутов Аллаха Всевышнего. Современный богослов из Татарстана Р.К. Адыгамов в своем исследовании суннитского вероучения [1] пишет, что Ибн Таймия не использовал общепринятый у исламских теологов метод исследования атрибутов

Аллаха, а руководствовался своим личным способом: «Вторая методология, применяемая в своих работах - Ибн Таймией. Она основана на вычленении атрибута «Единство» из числа остальных атрибутов и разделении его на три составляющие: «Единство в господстве», «Единство в божественности» и «Единство имен и атрибутов». Под «Единством в господстве» Ибн Таймия подразумевал, что Аллах является создателем, оживителем, умертвителем и управителем всего сущего, а под единством в божественности он имел в виду, что Аллах является единственным объектом поклонения. Данная методология была подвергнута критике со стороны суннитских ученых и объявлена недозволенным нововведением (бида). В частности один из суннитских богословов Абу-Махасин Джамаль ад-Дин аль-Азхари пишет: «...мнение, что Таухид делится на Улюхийя и Рубубийя было неслыханным до Ибн Таймии и, как мы в дальнейшем увидим, невообразимым Посланник Аллаха не говорил никому, кто принимал Ислам: «существует два Таухида, и пока ты не примешь Таухид аль-Улюхийя ты не мусульманин». Он не сказал об этом ни в одном хадисе, не говорил этих слов никто из салафов, последователями которых себя считают сторонники Ибн Таймии и Ибн Абд аль-Ваххаба» [1].

Профессор богословия университета аль-Азхар Мухаммад Раби М. Джаухари, критикуя методологию Ибн Таймии, говорит, что подобное разделение [таухида] является новшеством (бида), выдуманным Ибн Таймией, никто из салафов такого не предлагал.

Сказал имам, Такъюддин Али ибн Абдуль-Кафи ас-Субки (683-756 х/1284-1355 м) в своей книге «ад-Дурра аль-мудыйя фи-р-радд аля Ибн Таймийя» (Светящийся жемчуг: опровержение на Ибн Таймийю): «Поистине Ибн Таймийя выступил с нововведениями в области акыды (вероучения) и нарушил общепринятые нормы и

каноны Ислама после того как он пытался показать, что следует за Кораном и Сунной, призывает к истине, которая ведет в Рай. Однако потом он перешел от следования Корану и Сунне к следованию беда (нововведениям), которые были все ужаснее и ужаснее. Он отступил от общества мусульман нарушив иджма и заявил о телесности Аллаха, о возможности того, что Он нуждается в Своих же частях и что с Ним со временем тоже происходят изменения. Также еще, что Коран является рассказом, который рассказал Аллах после того, как его не было и еще, что Аллах молчит и разговаривает и что у Него возникают желания по расчету на творения, из этого следуют безначальность вселенной и необходимость того, что у творений нет начала. Затем он сказал о творениях, которым нет начала и получается атрибут безначальности новотворенным, а творения безначальными (это по его мнению). Эти два мнения, не сошлись ни в одной религии и ни в одной вере. Он не вошел ни в одну из семидесяти трех групп на которые разделилась умма...И все это, даже если это является ужасным, мерзким неверием - это очень мало по сравнению с тем, что он внес в фуруах (ответвлениях)»[2].

Суннитские ученые исходили из того, что признание Аллаха единственным достойным поклонения не может быть отдельным элементом единобожия, а является лишь следствием признания Аллаха единственным Господом.

Кроме этого, данная методология, активно применяемая Ибн Таймией, с точки зрения суннитских богословов, открывает возможности неограниченного «такфира» любых мусульманских идей, не соответствующих идеологии современного псевдосалафизма, то есть ваххабизма. А также она с точки зрения классического суннитского богословия считается не приемлемой и не соответствующей суннитской доктрине.

Из антропоморфистских воззрений Ибн Таймии отдельно отметим следующие: например, он в разных своих книгах писал, что Аллах оставил место на Аль-Арше для пророка Мухаммада, на которое посадит Его в Судный День! также он утверждал, что у Аллаха есть тело, части тела, что Он якобы передвигается – спускается в третью часть ночи, а потом снова поднимается на Аль-Арш, что Его Речь якобы представляет собой звуки речи и т.д. Возможно эти воззрения он позаимствовал у представителя ранних антропоморфистов Ибн Хамида, который по этому поводу заявил: «Истива – это соприкосновение, это сущностный атрибут, подразумевающий сидение». Также он сказал: «Часть наших единомышленников сказала, что Аллах не полностью заполняет трон, а оставляет место, чтобы в Судный день посадить рядом с собой своего пророка». Он же сказал: «Нисхождение – это перемещение» [3]. Далее Аль-Джаузи, который привел высказывание Ибн Хамида вопрошает: «Исходя из его утверждений, можно сделать вывод, что Аллах меньше трона. Удивителен тот факт, что после этих слов, и он осмеливается отрицать свою принадлежность к муджассимитам?» [3].

Остановимся на этом воззрении Ибн Таймии более подробно. Сказано в книге «Кяшф аз-Зунун», переданы слова Ибн Таймия, из книги «Аль-Арш», о том, что воистину, Аллах сидит на Аль-Арше, и Он оставил место рядом с собой, чтобы посадить туда Посланника Аллаха. Абу Хаййян сказал, что он лично читал слова Ахмада ибн Таймии, в книге под названием "Аль-Арш", которая была написана его рукой.

Слова, что Аллах якобы посадит рядом с Собой на Аль-Арш, Пророка, он повторяет в книге «Маджму Аль-Фатава» и приписывает эту ересь учёным и аулия Ислама: «Алимы (Учёные) и аулия (святые)

передают, что Аллах посадит Пророка Мухаммада, рядом с Собой на Арше».[4].

Ибн Таймия в одной из своих книг писал, что Аллах - это объем Аль-Арша не больше и не меньше. Абуль Хасан Алий Ад-Димашкий, пребывая в мечети Омейядов, передал от своего отца, который сказал: «Когда я был на лекции Ибн Таймии, он прочитал 5 аят из 20-ой суры, в котором упомянуто слово «истива» и сказал: «Аллах сидит на Аль-Арше, как я сижу на стуле» [6].

В статье «Послание шейх уль Ислама Ибн Теймия «Правило о доказательстве разума на Возвышенность Аллаха» говорится: «Великое правило о том, на что указывает ясный разум, в утверждении Возвышенности Всевышнего Аллаха над всеми Его Творениями, над Его Троном, обязательном для него, как это утверждено в Коране, Сунне, и иджма, и ясном разуме и здоровом человеческом естестве (фитре), оставшемся на своей основе. Оно состоит в том, чтобы сказать: был Аллах, и не было ничего, кроме него. Затем Он создал мир и:– либо он создал мир внутри себя, и соединился с ним, и это невозможно, по причине того что Аллах Возвышен от того, чтобы прикасаться и соединяться с грязными вещами, наджасами, и шайтанами – либо он создал мир снаружи от себя, а затем вошёл в него, и слился с ним, и это также невозможно, по причине того, что Аллах превыше от того, чтобы растворяться в творениях. И, касательно этих двух картин нет разногласий в их ложности среди мусульман. Либо же Аллах создал мир снаружи от себя, и не заходил в него и не растворялся в нём. И это – единственная истина, и не разрешено ничего другого, и не примет Аллах от нас того, что противоречит этому. И Он запретил нам то, что нарушает это убеждение. И поэтому сказал Абдуллах Ибн аль-Мубарак в том, что пришло от него достоверным путём, когда ему

сказали: «Чем мы познаем своего Господа?» – он сказал: «Тем, что он над своим Троном, отделен от своих творений» [6]. Этим высказыванием Ибн Таймия, как обычно противоречит сам себе, так как, то, что над Троном тоже создано Аллахом и является частью созданного им мира. По некоторым сведениям над Троном располагается книга.

В тоже время в другом месте (в книге «Шарх Хадиси-н-Нузуль») он пишет, что Всевышний сидит якобы на Аль-Курсий и приписывает Пророку Мухаммаду следующее высказывание: «Когда Аллах сядет на Аль-Курсий, становится слышен звук, подобный скрипу нового седла». Подобные высказывания встречаются у муджасимитов, которые были до него. Они это связывают с тем, что Всевышний якобы имеет большую массу. Ибн Таймия сказал в книге "Баян тальбис аль джахмия" [7]: «Эти имамы, упомянутые в иснаде (цепочке передачи хадиса) - из самых великих имамов, и они передавали это - они, и другие - и не порицали ничего, что в эти сообщениях, как слово: «...От тяжести Могущественного над ними». [8].

Современные муджасимиты, представители ваххабитской секты мадхалия относительно этого высказывания утверждают, что оно слабое. Например, ссылаясь на аль-Альбани, они пишут на своем сайте, что данный хадис из сборника слабых хадисов «Сильсила аль-ахадис ад-даифа» 10/728-730: «Хадис №4978. «Поистине Его трон охватывает небеса и землю, Он сидит на нем, и не остается от него (свободного места) даже в размер четырех пальцев. И он скрипит, как скрипит новое седло, когда на него садятся, от Его тяжести». Мункар (т.е. слабый, который при этом противоречит достоверному). Передал его Ибн Джарир ат-Табари в его тафсире (5796, 5798) по пути: Исраиль, от Абу Исхака от Абдуллаха ибн

Халифа, что он сказал: «Пришла женщина к Пророку, и сказала: «Обратись к Аллаху с дуа, чтобы Он ввел меня в рай». Велик господь и высоко его поминание. Затем сказал ...» — и далее по тексту хадиса. Так же привел его Абдуллах ибн Ахмад в «ас-Сунна» с. 71, с этим же путем передатчиков, однако он добавил в тексте хадиса частицу исключения: «...кроме размера в четыре пальца», таким образом, есть расхождение в смысле. Затем, передал его Ибн Джарир (ат-Табари) (5797) по другому пути: от того же Исраиля, затем все так же, кроме как добавил в иснаде: «... от Умара, от пророка, Аллаха, что он сказал...» Передали этот хадис также и другие. И у него есть три «болезни»:

1. Неизвестность кем является Абдуллаха ибн Халифа. Сказал о нем Аз-Захаби: «Он почти неизвестен». Сказал Хафиз (Ибн Хаджар) в «ат-Такриб»: «Приемлемый» - т.е. в качестве дополнительного свидетельства, а в других случаях - «проявляющий слабость в хадисах», как он сказал о нем в «Мукаддима».

2. Вмешательство Абу Исхака — имеется ввиду ас-Саби — и его передача в форме «от такого-то» (т.е. без уточнения о том, что он слышал это от предыдущего передатчика), ведь Абу Исхак был мудаллисом (т.е. мог скрыть имя того, от кого слышал хадис и передать от следующего передатчика словами «от такого-то»).

3. Противоречивость в его цепочке передатчиков и в самом тексте хадиса, как ты видел это в версиях Ибн Джарира и Абдуллаха ибн Ахмада. И это также указал Ибн Таймия в качестве «болезней» в книге «Маджму' аль-фатауа» 16/434-436 — он упомянул его в качестве примера слабых хадисов, которые передаются различными авторами в разделе качеств Аллаха». Помимо этого имам Ибн аль-Джаузи аль-Ханбали поместил две версии этого хадиса в свой

сборник слабых хадисов. См. «Аль-Иляль аль-мутанахия фи аль-ахадис аль-уахия» 1/20[9]. Но в тоже время, как мы видим, Ибн Таймия не порицает это высказывание, принимает его и использует в своих книгах.

Кроме этого, Ибн Таймия сравнивает Аллаха с Аль-Аршем и говорит: «Воистину Аль-Арш и Курсий больше чем небеса и земля. И воистину Аллах, сядет (на аль-Арш) и не будет Он больше (Аль-Арша) даже в четыре пальца или будет больше (Аль-Арша) на четыре пальца (по его мнению, тут две передачи изречения) и когда Он будет садиться (на Аль-Арш) раздаётся скрип, как от нового седла" [10]. Также он сказал, что Аллах якобы сядет на Курсий: «Когда Аллах сядет на Аль-Курсий, становится слышен звук, подобный скрипу нового седла» [11].

Он передаёт от 'Усмана Ад-Даримий, одобряя то, что он сказал: «Если бы Аллах захотел, то Он бы утвердился на спину комара и тем более Он может утвердиться на Аль-Арше, который больше чем небеса и земли» ("Баян тальбис аль-джахмия", том 1 стр.243) [7]. Но в другом месте снова говорит, что Аллах якобы сядет на Курсий: "Это служит доводом на то, что когда Аллах придёт и сядет на Аль-Курсий, вся земля будет светиться от Его яркости" [12].

Также ему, как и ранним мушаббихитам и муджасимитам, присущи убеждения в том, что каждую последнюю треть ночи Аллах спускается на первое небо на Аль-Арше. Это убеждение он также позаимствовал у Ибн Хамида, который сказал: «Нисхождение – это перемещение» [3]. В книге «Минхадж ас-сунна набавийя» (т.1, с.377) он пишет, что якобы большинство суннитских ученых говорят, что когда Бог спускается, то Аль -Арш не пустует от Него". [13]

Кроме этого Ибн Таймия сравнивает Аллаха с умершими и пишет: "Как сидение умершего в могиле, не похоже на сидение тел, так и сидение Аллаха не похоже на сидение тел." [4]

Как мы уже упоминали Ибн Таймия приписывает Аллаху передвижение и говорит: «Мы говорим, что Аллах передвигается, и что у Аллаха происходят изменения, и нет никакого доказательства, которое опровергает это» [13].

В книге «Баян тальбис аль-джахмия» [7], том 7, стр. 290, он приписывает ложные слова Пророку и утверждает, что якобы он сказал, что видел своего Господа и, он был безбородым юнцом, на лице которого еще не выросли волосы. На его голове было много кучерявых волос, и он был в украшениях зеленого цвета. Это высказывание, в корне противоречащее исламскому вероучению, Ибн Таймия объявил достоверным хадисом. Скорее всего, он позаимствовал эти высказывания у хашавитов, которые были одними из первых в исламском мире, кто стал уподоблять Бога его творениям, придумывать изречения, которые это оправдывают и, приписывать их Пророку Мухаммаду.

Что касается передачи хадисов Ибн Таймией то, сказано, что в передаче хадисов он был невнимательным и делал поспешные выводы. Более того, он был человеком, следующим своим прихотям и страстям [14]. Ибн Таймийя рассматривал хадисы таким образом: отрицая или объясняя так, как ему выгодно. Таким же образом поступают с объяснением хадисов и современные ваххабиты.

Также рассказывал известный арабский путешественник Ибн Батута, что однажды, когда Ибн Таймия выступал на минбаре, то толкая «Хадис Нузуль», спустился вниз на две ступеньки вниз и сказал, что Аллах спускается на нижнее небо подобно тому, как я сейчас спустился по ступенькам.

Кроме того, Ибн Таймия утверждал, что во сне можно увидеть лицо Всевышнего и писал в своей книге "Маджмуа Аль-Фатава", том 3, стр. 155: "Тот, кто увидит Аллаха во сне, видит его с разными лицами, это зависит от того, чей это сон. Если, спящий является праведным, то он видит Аллаха с красивым лицом. Поэтому, пророк, видел Его в самом красивом виде».

Ибн Таймия неверно приписывает Аллаху место и пишет: ««Затем, тот, кто подтверждает пришедшее в Сунне опровергает его запретом некоторых таких суждений и конкретизацией этих суждений или их части, а также отделением истины от лжи. Например, говорится: "Под местом может подразумеваться то, что объемлет какую-то вещь, а Аллаха не объемлет сотворенное. Или может подразумеваться то, в чем нуждается помещенный, а Аллах не нуждается ни в чем. Также под местом может подразумеваться то, над чем находится что-то, а Аллах над Своим Троном, над Своими небесами, и поэтому недопустимо отрицание места в этом смысле". И мы говорим, что пришли достоверные предания, подтверждающие слово "место", поэтому полное отрицание этого слова неверно»[15].

Оригинальным воззрением Ибн Таймии является мнение, что "Печень, селезенка и тому подобное – это органы для употребления пищи и питья, Всевышний пречист от этих частей. В отличие от руки, в действительности она для работы и действия, а Он описан действием и работой " [4].

Также он приписывает Богу наличие голени. Это воззрение он также позаимствовал у раннего антропоморфиста Ибн Хамида, который сказал: «Мы обязаны верить в то, что у Аллаха есть атрибут, именуемый «голенью», кто же отрицает это, является неверным» [3].

Все эти воззрения у него позаимствовали основатель ваххабизма Мухаммад ибн Абд аль-Ваххаб и его современные последователи.

Ибн Таймийа в своей книге «Баяну тальбис аль-джахмия» [7], пишет: «Ни в Коране, ни в сунне, ни в словах салафов и имамов нет опровержения того, что Аллах является телом и что его атрибуты являются телами или явлениями».

Также Ибн Таймийа приписывает Создателю лик. Это убеждение было также взято у Ибн Хамида, который сказал: «Мы утверждаем, что у Аллаха есть лик, но не имеем права утверждать, что у Него есть голова». Аль-Джавзий, который привел это высказывание, говорит далее: «Меня даже бросает в дрожь от подобных слов. Но возникает вопрос, почему же, он избегает головы?» [3].

Также отметим его утверждение о том, что слово "Аллах" не является славословием или упоминанием [16].

Подобное мнение он приводит в книге "Мувафакату сорихиль макуль": «Большинство ученых, из знатоков в науке хадиса убеждены, что вид вселенной не происходящий, а вечный без начала» [17]. При этом, он возводит ложь на знатоков хадисов, которые ни когда ничего подобного не утверждали.

Далее он говорит, что это из того образца, что до него, и, воистину, обязательно вечен без начала вид созданных [происходящих], а не их строение», - они говорят: «Если бы события (происходящие) были вечными без начала, то нынешнее событие (происходящее) зависело бы от окончания того, что не имеет конца», - мы говорим, что не согласны с этим, а говорим, что сегодняшнее событие опережает события, которые не имеют начала.

Сказал Ибн Таймийа: «Если кто-то посчитал, что разные виды из созданий Аллаха всегда существовали вместе с Аллахом, то

ответим, что такое существование ни Шариат, ни разум не отрицают. Напротив, такое существование является одним из признаков Совершенства Аллаха». И написал далее: «И творение всегда существовало вместе с ним (Аллахом)» [18].

Эти цитаты наиболее ярко демонстрирует языческие взгляды Ибн Таймии.

Кроме этого, как было упомянуто выше, подобно некоторым философам он утверждал безначальность мира. Это мнение несвойственно уже для всех традиционных конфессий.

Исламские теологи сказали, что Ибн Таймия критикует некоторых философов публично, но сам согласен с их убеждениями. Аз-Захабий сказал, что Ибн Таймия позаимствовал свои убеждения у философов, несмотря на то, что раньше он выступал против Аристотеля и аристотелизма, из-за того, что они утверждали, вечность мира, как в объектах, так и в их качествах, но следует отметить, что не все философы утверждали подобное.

Известный исламский теолог Ибн Хаджар передал в книге «Лисанун мизан» [19] слова Аль-Хафиза Ас-Субкий, про Ибн Таймию, что он думает, что события не имеют начала. Аль-Хафиз Ас-Субкий в книге «Ад-дурра аль-мудья» и Аль-Хафиз Абу Сайид Аляий предупреждали, что Ибн Таймия имеет такие убеждения. Ас-Субкий, Ас-Сафадий и один из учеников Ибн Таймии подтвердили, что Ибн Таймия сказал, что события происходят без начала подобно Аллаху. Это убеждение Ибн Таймии отмечено в пяти книгах «Мувафакат сарих аль-макуль ли сахих аль-манкуль», «Минхадж ас-сунна ан-набавия», «Китаб шарх хадис ан-нузуль», «Китаб шарх хадис Имрана ибн Хусейна», «Китаб накыд маратиб аль-иджма». Эти книги были опубликованы приверженцами его взглядов.

Ибн Таймия полагал, что ад исчезнет вместе с его обитателями Ибн Кайим Аль-Джаузия, в книге передал слова своего учителя, ибн Таймии: Пишет ибн Кайим: "Выйдут из ада его обитатели (т.е. кяфиры), а ад останется как он и был, и не будет ни кого, кто будет получать в нем наказания." Далее Ибн Кайим пишет: "Сказал об этом "шейхуль" Ислам (ибн Таймия) и его слова соответствуют Корану и Сунне» [18].

Подобное утверждение также несвойственно исламу и представителям традиционных конфессий. Эти идеи, как мы неоднократно, отмечали выше он позаимствовал у ранних антропоморфистов.

Но как обычно в другом месте он говорил, что и мы убеждены, что Всевышний Аллах сотворил рай и ад, и что они сотворены для вечного существования, а не для исчезновения!» [18].

При жизни Ибн Таймии и нескольких последующих поколений его идеи не пользовались особым влиянием. Большинство из них были возрождены основателем ваххабизма - Мухаммадом ибн Абд аль-Ваххабом и представителями современных радикально-экстремистских группировок.

Шииты также утверждают, что Ибн Таймия был антропоморфистом. В книге «Истинное лицо Ибн Таймии» сообщается, что Ибн Таймия в отношении хадисов и аятов об атрибутах божьих, полагает, что должно следовать их внешнему смыслу, не истолковывая на свой лад. Следовательно, он говорит "Аллах находится высоко в небесах и восседает на троне. Своим существом Он заполнил все небеса, так, что нет там пустого пространства. Всевышний спускается на небесный свод и вновь устремляется ввысь(на седьмое небо). У него есть глаза, ноги, руки, но они не похожи на соответствующие органы у человека". Также,

пишет: "Те, кто пытаются объяснить или исказить ясный смысл аятов и хадисов, не отдал дань почести Аллаху должным образом и не познал его так, как нужно [14]. При этом отмечено, что Ибн Таймия, подобно современным ваххабитам приписывает свои убеждения сподвижникам Пророка Мухаммада.

Далее в этой книге сообщается, что идеи Ибн Таймийи молниеносно распространились и нашли признание среди его последователей и приверженцев, которые даже не затруднили себя обратиться за словами сподвижников в тафсиры Багави, Табари или даже Атийе, приемлемые им. Необходимо отметить, все эти книги содержат объяснения аятов об атрибутах, сделанные сахаба, однако лишены олицетворения Аллаха (таджассум), в которое верят Ибн Таймийя и хашавиты. Например, обратимся за комментарием "аятал курси" Табари приводит от Ибн Аббаса, что под словом "курсийюху"(трон его), подразумевается знания Аллаха, ссылаясь в сделанном утверждении на пример из арабской речи. Подобное приводят в своих книгах Багави, Куртуби, Шукани в передаче от Ибн Атийи и многие другие. Рассмотрев коранические аяты, в которых встречается слово "ваджх"(лик), вы также обнаружите, что там нет ни единого слова в пользу утверждения Ибн Таймийи. Все комментаторы толкуют слово "илла ваджхаху"(лишь лик его) в аяте "", как "илла хува" т.е. лишь он, и слово "ваджх" в аяте "", в таком же значении, а в нижеследующих аятах, как—"награда [14].

В тех аятах, где присутствуют слова глаз и руки, он принимает их в лексическом значении, приводя для подтверждения слова сподвижников и табиитов. Тогда, как они не произносили подобного, или сказали обратное. Ибн Таймийя, вопреки приложенным стараниям, не смог привести высказывание асхабов в пользу своего утверждения "олицетворение" или "таджассум". Ибн Таймийя в

некоторых из своих проповедей недвусмысленно заявлял о его вере в "таджассум".

Несмотря на то, что об этом нет ничего в его дошедших до нас книгах, мы приводим следующие аргументы:

а) Ибн Батута и Ибн Хаджар Аскалани повествуют, что, восседая на минбаре, Ибн Таймийя говорил: "Аллах спускается на небесный свод, подобно тому, как спускаюсь я с этого минбара".

б) Ибн Хайян в двух своих тафсирах "Албахрул мухит ван-нахр" пишет, что самолично читал отрывок из книги "Аль Арш", написанной пером Ибн Таймийи: "Аллах восседает на престоле, и там есть пустое место, предназначенное для Пророка". Заметим, слова, которые цитирует Юсуф Нахбани на 130-ой странице книги "Шавахид аль хакк", взятые из книги "Ан-нахр" Абу Хайяна, а также, Хадж Халифа в "Кашф аз-зунун" на эту же тему, при издании были опущены, подобно тому, как исключены были из данной книги и другие убеждения Ибн Таймийи. При всем при этом, Ибн Таймийя в книге "Минхадж ас-сунна" устойчиво и упорно выступает в защиту того, что Аллах восседает на троне, и только о восседании Пророка с Аллахом за небесным престолом ничего не упоминает.

в) Ибн Таймийя утверждает, поднятие рук к небу во время молитвы знак того, что Бог находится над нами. В таком случае, когда молящийся произносит слова "Обрацаю лик, к тому, кто сотворил небеса и землю", стоя в направлении к кибле – означает пребывание Творца в мекканском храме?! Ограничиваться только внешнего смысла аятов и хадисов одна из самых больших ошибок, чуждых грамматике арабского языка. Разве можно предположить, что под словом "хабл"(вервь) в аяте "Не раскалывайтесь на группы, а держитесь все за вервь божественную" подразумевается его словарное значение? Следовательно, мы должны ожидать, что с

неба опустятся специальные канаты, за которые нужно схватиться, в точности, как утверждают хашавиты. Все без исключения комментаторы единогласно истолковывают "хабл", как ислам, или Коран, или же сакалайн (книга Аллаха и семейство пророка), за который Великий пророк велел крепко держаться и неуклонно следовать ему. Тот, кто отрицает важность комментирования подобных слов и терминов, глубоко заблуждается и беспомощно барахтается в собственном неведении. Всякий, отрицающий толкование аятов об атрибутах Бога посредством великих сподвижников, нанёс невосполнимую клевету на них... И, тот, кто отрицает пояснения коранических терминов в книгах-тафсирах, подобен роющему яму для других, но угодившему в неё самому. Тафсиры изобилуют преданиями с комментариями, дошедшие до нас от асхабов и ученых, и только тот, кто в состоянии все это "прочитать" и проанализировать сможет извлечь пользу для себя [14].

Отсюда следует, что вероубеждения Ибн Таймии носят антропоморфистский характер и он принадлежит к числу муджасимитов. Также отметим, что его взгляды противоречат традиционному исламскому вероучению. Данная статья является одной из ступенек в изучении концепции Бога в изложении Ибн Таймии, и может служить одним из этапов в изучении его мировоззрения.

Литература:

1. Адыгамов Р. К (2010). Суннитское вероучение. – Казань, Иман.
2. Ахмад Ибн Таймийя (661-728 х/1263-1328 м): <<http://al-fatava.com/forums/index.php?showtopic=1797>. (2019, июль 15).

3. Аль-Джавзи А. (2007) Борьба с сомнениями антропоморфистов. – Казань: Иман.

4 ابن تيمية 2004 ، مجموع الفتاوى الجزء الثالث ، وزارة الشؤون الإسلامية والدعوة والإرشاد السعودية - مجمع الملك فهد لطباعة

5 عبد الله الهري (1996) المقالات السنوية في كشف ضلالات احمد بن تيمية بيروت . دار المشاريع

6. Послание шейх уль Ислама Ибн Теймия «Правило о доказательстве разума на Возвышенность Аллаха»:

<<https://bibliotekaislama.wordpress.com/2013/12/23/%d0%bf%d0%be%d1%81%d0%bb%d0%b0%d0%bd%d0%b8%d0%b5-%d1%88%d0%b5%d0%b9%d1%85-%d1%83%d0%bb%d1%8c-%d0%b8%d1%81%d0%bb%d0%b0%d0%bc%d0%b0-%d0%b8%d0%b1%d0%bd-%d1%82%d0%b5%d0%b9%d0%bc%d0%b8%d1%8f-%d0%bf%d1%80/>

%d1%88%d0%b5%d0%b9%d1%85-%d1%83%d0%bb%d1%8c-

%d0%b8%d1%81%d0%bb%d0%b0%d0%bc%d0%b0-

%d0%b8%d0%b1%d0%bd-

%d1%82%d0%b5%d0%b9%d0%bc%d0%b8%d1%8f-%d0%bf%d1%80/.

(2019, июль 15)

1971.7 ، -بيان تلبيس الجهمية ، مجمع الملك فهد لطباعة المصحف ابن تيمية

8. Польза касательно тафсира аята: "Небеса готовы развернуться сверху.." (42:5), и аята "" Небо тогда будет расколото по причине Него.." (73:18) и утверждение Тяжести Всевышнему Аллаху: <http://www.sunnaonline.com/index.php?option=com_content&view=article&id=1323:2014-09-25-15-22-45&catid=47&Itemid=152 (2019, июль 15).

9. Степень достоверности хадиса о том, что Аллах сидит на троне, оставляя пространство в 4 пальца, и что трон скрипит от тяжести: <<https://muntaqa.info/julus/>.(2019, июль 15).

10 ابن تيمية ، التفسير الكبير ، دار الكتب العلمية .

11 الشريف ابن تيمية 1993 ، شرح حديث النزول، دار العاصمة- السعودية

12 ابن تيمية 2006، الأسماء والصفات

13 ابن تيمية 1986، منهاج السنة النبوية ، جامعة الإمام محمد بن سعود الإسلامية.

14. Истинное лицо Ибн Таймийи <<http://www.ru.islamic-sources.com/download/%D0%98%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B5%20%D0%BB%D0%B8%D1%86%D0%BE%20%D0%98%D0%B1%D0%BD%20%D0%A2%D0%B0%D0%B9%D0%BC%D0%B8%D0%B9%D0%B8.pdf> (2019, июль 15).

15 ابن تيمية 1982 ، الاستقامة ، جامعة الإمام محمد بن سعود – المدينة.

16. Шейх Зейнулла Расулев, куддиса сирруху, об Ибн Таймийи: <<http://minbar.kz/islam/blog/id/534.html>. (2019, июль 15).

17 ابن تيمية 1991 ، موافقة صريح المعقول لصحيح المنقول ، الناشر: جامعة الإمام محمد بن سعود الإسلامية .

18 ابن تاييمية 2004، مجموع الفتاوى الجزء الخامس ، وزارة الشؤون الإسلامية والدعوة والإرشاد السعودية - مجمع الملك فهد لطباعة

19 ابن حجر العسقلاني 1390 ، لسان الميزان ، مؤسسة

20 لابن قيم الجوزية 2007، حادي الارواح الى بلاد الافراح ، مجمع الفقه الإسلامي بجدة

References:

1. Adygamov R. K (2010). Sunnitskoe verouchenie – Kazan': Iman. . [in Russian].
2. Ahmad Ibn Taimiyya (661-728 h/1263-1328 m): <<http://al-fatava.com/forums/index.php?showtopic=1797>. (2019, july' 15).
3. Al'-Dzhavzi A. (2007) Bor'ba s somnenijami antropomorfistov – Kazan': Iman. [in Russian].
4. Ibn Taimiyya,(2004) majmua al-fatawa, dzhus selese/ wezarant al-shueon al-islamiya wa al-dawa walirshad al-saudia, mujamaa al-malik Fahed Ietebaat al-mushaf al-shareef. [in Arabic].
5. Al'-Hararij A.(1996) Makalyat sunniyya fi kashf dolyalyat Ahmad ibn Taimiyya, Bejrut, , Darul' Mashariya.[in Arabic].
6. Poslanie shejh ul' Islama Ibn Tejmiya «Pravilo o dokazatel'stve razuma na Vozvyshennost' Allaha»:

<<https://bibliotekaislama.wordpress.com/2013/12/23/%d0%bf%d0%be%d1%81%d0%bb%d0%b0%d0%bd%d0%b8%d0%b5-%d1%88%d0%b5%d0%b9%d1%85-%d1%83%d0%bb%d1%8c-%d0%b8%d1%81%d0%bb%d0%b0%d0%bc%d0%b0-%d0%b8%d0%b1%d0%bd-%d1%82%d0%b5%d0%b9%d0%bc%d0%b8%d1%8f-%d0%bf%d1%80/>.
(2019, july 15) [in Russian].

7. Ibn Taimiyya (1971), bayan talbees Al-jahmeya, mujamaa al-malik Fahed letebaat al-mushaf al-shareef.[in Arabic].

8. Pol'za kasatel'no tafsira ayata: "Nebesa gotovy razverznut'sya sverhu.." (42:5), i ayata "" Nebo togda budet raskoloto po prichine Nego.." (73:18) i utverzhenie Tyazhesti Vsevysnemu Allahu: <http://www.sunnaonline.com/index.php?option=com_content&view=article&id=1323:2014-09-25-15-22-45&catid=47&Itemid=152 (2019, july 15). [in Russian].

9. Stepen' dostovernosti hadisa o tom, chto Allah sidit na trone, ostavlyaya prostranstvo v 4 pal'ca, i chto tron skripit ot tyazhesti: <<https://muntaqa.info/julus/>.(2019, july15). [in Russian].

10. Ibn Taimiyya,at-tafseer al-kabeer ,dar al-kutub al-almeya. [in Arabic].

11. Ibn Taimiyya (1993), shareh hadeeth al-nuzul, dar al-asema-al-saudiya.

12. Ibn Taimiyya,(2006) al-asmaa wa al-sifat . [in Arabic].

13. Ibn Taimiyya, 1986, minhaj al-sunna al-nabaweya ,jamea al-imam Muhammad ben saud al-islamiya. [in Arabic].

14. Istinnoe lico Ibn Tajmiji < <http://www.ru.islamic-sources.com/download/%D0%98%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B5%20%D0%BB%D0%B8%D1%86%D0%BE%20%D0%98%D0%B1%D0%BD%20%D0%A2%D0%B0%D0%B9%D0%BC%D0%B8%D0%B9%D0%B8.pdf> (2019july 15) [in Russian].

15. Ibn Taimiyya, (1982) al-istikama , jamea al-imam Muhammad ben saud, almadina . [in Arabic].
16. SHEjh Zejnulla Rasulev, kuddisa sirruhu, ob Ibn Tajmii: <<http://minbar.kz/islam/blog/id/534.html>. (2019, july 15). [in Russian].
17. Ibn Taimiyya, (1991), muwafakat sareeh al-makoul lisaheeh almankoul, jamea al-imam Muhammad ben saud, almadina. [in Arabic].
18. Ibn Taimiyya, (2004) majmuo al-fatawa, wezarant al-shueon al-islamiya wa al-dawa walirshad al-saudia, mujamaa al-malik Fahed letebaat al-mushaf al-shareef. [in Arabic].
19. Ibn hajar Askalyani (1390 h), lisan al-mizan, mueccaca al-aalame, 1390 [in Arabic].
20. Ibn kaiim al-jawziya (2007), hadi al-arwah ila belad al-afraah, mujamaa al-fekih al-islami. [in Arabic].

Citation: L. B. Maevskaya. (2019). THE ANALYSIS OF IBN TAIMIYA STATEMENTS ABOUT THE ATTRIBUTES OF GOD. Innovative Solutions in Modern Science. 5(32). doi: 10.26886/2414-634X.5(32)2019.5

Copyright: L. B. Maevskaya © 2019. This is an openaccess article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY). The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

DOI 10.26886/2414-634X.5(32)2019.6

UDC:159.923:2-457-055.26

**PSYCHOLOGICAL READINESS OF GIRLS TO MATERNITY AS A
SOCIAL PROBLEM**

A. Denysenko, PhD of Psychological Sciences, Associate Professor
State Institution K. D. Ushynsky South Ukrainian National Pedagogical
University, Ukraine, Odessa

The article is devoted to the actual problem in modern society, in particular, the study of the level of psychological readiness among girls for

motherhood. The article analyzes the phenomenon of motherhood, the concept and structural components of psychological readiness for motherhood, the mechanisms of its occurrence, as well as the leading motives for conceiving a child. Developed and adapted methods aimed at identifying the level of psychological readiness for motherhood.

Empirical data showed that the level of psychological readiness of girls to motherhood fluctuate depending on the age of the subjects, their marital status and place of residence. Mostly low and medium levels prevail.

Key words: motherhood, psychological readiness for motherhood, motives for the preservation of pregnancy, deviant motherhood.

*кандидат психологических наук, доцент А. А. Денисенко
Психологическая готовность девушек к материнству как социальная проблема / Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского», Украина, Одесса*

Статья посвящена актуальной проблеме в современном обществе, в частности, изучению уровня психологической готовности у девушек к материнству. В работе анализируется феномен «материнство», понятие и структурные компоненты психологической готовности к материнству, механизмы ее возникновения, а также ведущие мотивы зачатия ребенка. Разработана и адаптирована методика, направленная на выявление уровня психологической готовности к материнству.

Эмпирические данные показали, что уровень психологической готовности у девушек к материнству колеблется в зависимости от возраста испытуемых, их семейного положения и места проживания. В основном преобладает низкий и средний уровни.

Ключевые слова: материнство, психологическая готовность к материнству, мотивы сохранения беременности, девиантное материнство.

Введение. Проблема психологической готовности к материнству одна из наиболее сложных и мало разработанных областей психологической науки. Актуальность ее изучения продиктована противоречием между остротой демографических проблем, связанных с падением рождаемости; огромным числом распадающихся семей; ростом сознательно бездетных семей; низким уровнем психологической готовности к материнству как среди девушек, так и женщин, что приводит к девиантному материнству. Это, прежде всего, связано с утратой значимости семейных ценностей и социально-экономическими условиями выживания нашего общества.

Современная молодежь, следуя западному стилю, не спешит обременять себя узами материнства. Особенно четко это прослеживается в семьях учителей/преподавателей или среди девочек, которых в детстве воспитывали бабушки. Также наблюдается тенденция, что некоторые будущие матери отклоняют акт естественного рождения ребенка (страх перед родами) и кормления новорожденного грудью (боязнь испортить фигуру), что является следствием отсутствия у них психологической готовности к материнству.

В современной психологии неоднократно предпринимаются попытки создания фундаментальной психологической теории материнства (Батуев А. С., Копыл О. А., Мещерякова С. Ю., Филиппова Г. Г. и др.), поскольку ощущается некоторый дефицит теоретико-экспериментальных исследований, а также

психологического сопровождения подрастающего поколения и будущих матерей к материнству.

Актуальность проблемы послужила поводом для ее изучения.

Цель исследования. Исходя из актуальности данной проблемы, мы поставили перед собой цель - рассмотреть сущность и структуру психологической готовности к материнству, апробировать разработанную нами методику, которая поможет проследить особенности проявления психологической готовности к материнству у девушек студенческого возраста.

Основной текст. Анализируя исследования ведущих ученых (Рамих В. А., Шнейдер Л. Б., Хорват Ф. и др.), мы пришли к мнению, что материнство является сложным феноменом, имеющий физиологические механизмы, эволюционную историю, а также культурные и индивидуальные особенности.

Данное понятие, как психосоциальный компонент, изучается в двух направлениях: обеспечение условий для развития ребенка (Гарбузов В. И., Спиваковская А. С., Эйдемиллер Э. Г. и др.) и часть личностной сферы женщины (Захаров А. И., Колпакова М. Ю., Мид М. и др.).

К психологическим аспектам материнства можно отнести: феноменологическое направление (функции матери, адаптацию женщины к материнству); психолого-педагогическое направление (методы психологической коррекции и подготовки беременной и супружеских пар; способы альтернативных родов); психотерапевтическое направление (особенности матери, влияющие на нарушения психического развития ребенка).

Работы многих ученых (Брутман В. И., Варга А. Я., Филиппова Г. Г. и др.) свидетельствуют о том, что именно семья закладывает основной фундамент для формирования материнской сферы. В

первую очередь это детский опыт взаимодействия с собственной матерью, который начинается с внутриутробного периода развития и продолжается практически всю жизнь.

Среди основных этапов Эриксон Э. выделяет младенческий и ранний возраст, так как данный период является сензитивным для формирования базовых особенностей личности и отношений к миру.

На вторую позицию выходят детско-родительские взаимоотношения, так как грубое, пренебрежительное обращение с детьми и негативное взаимодействие родителей способствуют формированию девиантного материнства (отказ от детей, открытое пренебрежение, нарушения в сфере материнско-детских отношений).

Материнство, как видно из исследований Филипповой Г. Г., можно рассматривать в качестве материнской потребностно-мотивационной сферы, которая включает: потребностно-мотивационный блок (потребность в контакте с ребенком), операционный блок (уход, забота и общение), ценностно-смысловый блок (отношение к ребенку как самостоятельной ценности).

Относительно понятия «психологическая готовность к материнству» можно сказать, что оно представляет собой специфическое личностное образование, стержневой образующей которого является субъект-субъектная ориентация по отношению к еще не родившемуся ребенку. Данная готовность формируется под влиянием неразделимых биологических и социальных факторов, следовательно, имеет инстинктивную основу или выступает особым личностным образованием (Мещерякова С. Ю.).

К структуре психологической готовности к материнству автор относит: особенности коммуникативного опыта, полученного в детстве; переживания женщиной беременности и отношение к еще не

родившемуся ребенку; ориентацию на стратегию воспитания и ухода за младенцем.

Мещерякова С. Ю. выделяет три ее уровня: высокий – желание иметь ребенка, позитивные детско-родительские отношения и любовь к детям младенческого возраста; средний – отсутствие привязанности к матери и желания иметь детей, различные разногласия между супругами по поводу воспитания детей; низкий – негативное взаимодействие с родителями, отсутствие представлений о материнской роли, предпочтение детям старше трех лет.

Все это верно, но что тогда говорить о детях-сиротах, которые с рождения лишены позитивного контакта с матерью и взаимодействия с родителями, следовательно, они обречены на девиантное материнство.

Как показывает наша практика, среди девушек, которые воспитывались в детском доме, встречаются матери с высоким уровнем психологической готовности к материнству, включая тот факт, что они были лишены материнской любви, эти девушки пытаются подарить материнскую заботу своим будущим детям. Наблюдается и обратная тенденция, у девушек, окруженных материнской лаской, присутствуют элементы девиантного материнства, которые они могут реализовать при рождении или в процессе воспитания своего ребенка.

Вытекает вывод, что психологическая готовность к материнству, в первую очередь, тесно связана с индивидуальными особенностями каждой девушки/женщины.

Как считает Овчарова Р. В., среди женщин не готовых стать матерью распространены следующие особенности: психологическая

незрелость; отсутствие супружеского взаимодействия; эмоциональная неустойчивость; сосредоточенность на своих проблемах; неразрешенность детских и пубертатных конфликтов. Ведущей среди них является - неприятие ребенка как личности, в силу того, что мать видит в нем источник различных психологических проблем.

Учитывая вышесказанное, Шмурак Ю. в своей работе выделила типологию матерей, отражающую меру сознательного и бессознательного принятия ребенка: идеальная (полное принятие ребенка); холодная (сознательное отвержение и бессознательное принятие); имбивалентная (сознательное принятие и бессознательное отвержение); катастрофическая (полное отвержение).

Относительно беременности можно сказать, что в психологии материнства она рассматривается в качестве этапа психологической подготовки к материнству. Самовосприятие беременности занимает важное место среди показателей психологической готовности к материнству, в связи с тем, что от этого зависит первоначальная удовлетворенность женщины своей материнской ролью, а также возможность перехода будущей матери на новую стадию личностной и половозрастной идентификации, по окончании срока беременности (Коваленко Н. П., Чичерина Н. и др.).

Период беременности условно можно разделить на три этапа: принятие женщиной решения о сохранении или искусственном прерывании беременности; начало движения плода; подготовка к родам и появлению ребенка в доме. Не менее важным считается период после рождения, когда происходит психологическое принятие ребенка как независимой личности и адаптация матери к нему. В то

же время изменения в эмоциональной жизни матери приводят к переменам в семейных взаимоотношениях, так что каждая беременность сопровождается нормативным семейным кризисом и оканчивается принятием нового члена семьи (Овчарова Р. В.).

По своему происхождению беременность бывает случайной или запланированной. Мотивация последней, в первую очередь, связана с личностными установками женщины, то есть ее желанием стать матерью.

Исследования Боровиковой Н. В. и Федоренко С. А. описывают восемь мотивов сохранения беременности, проявляющиеся на бессознательном и сознательном уровнях. Они не существуют в психике женщины в чистом виде, а лишь дополняют друг друга. К ним можно отнести: беременность ради ребенка, беременность от любимого человека, беременность как соответствие социальным ожиданиям, беременность как протест, беременность ради сохранения отношений, беременность как отказ от прошлого, беременность как отказ от настоящего, беременность ради сохранения здоровья.

Исходя из нашей практики, перечисленные выше мотивы можно дополнить еще двумя, которые прогрессируют в нашем обществе, в частности, беременность для достижения материальных выгод и беременность, чтобы отдохнуть от профессиональной деятельности. Печально, но факт.

Таким образом, субъективное отношение к ребенку является стержневым фактором в структуре психологической готовности к материнству, которое проецирует стиль материнского поведения и обеспечивает благоприятные условия для его психического развития. Среди ведущих показателей отмечены: уровень общения ребенка с

матерью, особенности становления у него образа себя и потребности в сопереживании.

На протяжении пятнадцати лет мы занимаемся изучением данной проблемы, используя различные методы исследования (беседы, наблюдения, анкетирование и другие). Отсутствие психодиагностического инструментария, послужило основой для разработки нами теста-опросника.

Наша методика имеет форму опросника, состоящего из 31 утверждений, сгруппированных в две шкалы, позволяющих выявить уровень выраженности психологической готовности к материнству и девиантное материнство среди девушек и женщин. Опросник содержит письменную инструкцию; бланк с предусмотренными четырьмя вариантами ответов на каждый вопрос; обработку и интерпретацию результатов.

Разработанную нами методику мы проверили на надежность по внутренней согласованности содержания теста, где показатели продемонстрировали высокую ($p < 0,01$) внутреннюю согласованность. Также была проведена процедура проверки дискриминативности заданий опросника, то есть способность отдельных заданий дифференцировать обследуемых относительно максимального и минимального результата. Где, основной показатель коэффициента был рассчитан отдельно для каждого утверждения (см. табл. 1).

Таблица 1

**Показатели коэффициента дискриминативности
теста-опросника
«Психологическая готовность к материнству»**

№ п/п	коэффициент корреляции						
1	0,71	9	0,54	17	0,66	25	0,53
2	0,69	10	0,67	18	0,60	26	0,51
3	0,66	11	0,63	19	0,63	27	0,68

4	0,47	12	0,30	20	0,62	28	0,70
5	0,69	13	0,57	21	0,60	29	0,70
6	0,65	14	0,69	22	0,71	30	0,65
7	0,55	15	0,63	23	0,31	31	0,51
8	0,49	16	0,65	24	0,65		

Из таблицы 1 видно, что не все вопросы теста свидетельствуют о высокой его дискриминативности. Так, к вопросам, имеющих слабо выраженную дискриминативность, можно отнести следующие: №4, 8, 12 и 23. Несмотря на это, в целом показатели дискриминативности все же позволяют говорить о высокой способности заданий разработанной нами методики.

Как показала проверка надежности частей теста-опросника, проводимая путем механического деления каждой шкалы пополам по формуле Пирсона (см. табл. 2), величина коэффициентов корреляции статистически значима при $p < 0,01$.

Таблица 2

Значение коэффициентов корреляции, полученных при проверке надежности теста-опросника

Шкалы теста-опросника	Надежность частей теста ($x_1 - x_n$)	Ретестовая надежность ($y_1 - y_n$)
Психологическая готовность	467**	963**
Девиантное материнство	280**	987**

Полученные результаты, представленные в таблице 2, позволяют судить о достаточной мере согласованности ответов испытуемых, что доказывает надежность разработанной методики. Также проверка тест-ретестовой надежности (контроль на тех же выборках проводился через 6 месяцев) подтверждает, что величина коэффициентов корреляции статистически значима на 1% уровне по всем шкалам, что свидетельствует об устойчивости результатов данной методики к действию временного фактора.

Следует также отметить, что в апробации на разных этапах создания методики принимали участие более 1500 человек в возрасте 17 – 24 лет.

Учитывая все вышесказанное, можно говорить о том, что в результате всех проведенных процедур разработанный нами тест-опросник, направленный на изучение уровня психологической готовности к материнству, является надежным и валидным психодиагностическим средством.

В эмпирическом исследовании принимали участие 350 девушек в возрасте 17 – 23 лет (1 – 4 курс). Как показал анализ, у девушек из сельской местности, в возрасте 17 – 19 лет, а также замужних, имеющих одного ребенка, выявлен средний уровень психологической готовности к материнству. Низкий уровень готовности к материнству прослеживается у городских девушек и девушек в возрасте 20 – 23 лет. Высокий ее уровень выявлен лишь у 5,0% общей выборки.

Полученные результаты свидетельствуют о том, что наши респондентки не желают брать на себя ответственность за уход и воспитание будущего ребенка, ссылаясь на то, что они сами еще дети и отсутствует материальная база. На наш взгляд, они просто избегают предстоящих трудностей, связанных с рождением ребенка, так как характеризуются эгоцентричными чертами (пожить для себя любимой).

Выводы. В работе раскрыта сущность феномена «психологическая готовность к материнству», ее структурные компоненты и мотивы сохранения беременности. Описана апробация разработанной нами методики.

Установлено, что большая часть современных девушек психологически не готовы к выполнению роли и функций матери. Мы

предполагаем, что это связано с их личностной структурой внутреннего «Я».

Выполненное исследование позволило выдвинуть ряд актуальных вопросов для дальнейшего изучения поставленной проблемы. В частности, исследовать психологические причины, приводящие к утрате значимости семейных ценностей и появления девиантного материнства.

Разработать социально-психологическую программу, ориентированную на формирование психологической готовности к родительству, для лиц подросткового и юношеского возраста.

Литература:

1. Филиппова Г.Г. (2002). Психология материнства: Учебное пособие. Москва, Институт Психотерапии, 240.
2. Мещерякова С.Ю. (2000). Психологическая готовность к материнству. Вопросы психологии, 5, 18 - 27.
3. Самоукина Н.В. (2000). Симбиотические аспекты отношений между матерью и ребенком. Вопросы психологии, 3, 67 - 81.
4. Брутман В.И., Варга А.Я., Хамитова И.Ю. (2000). Влияние семейных факторов на формирование девиантного поведения матери. Психологический журнал, 21 (2), 19 - 87.
5. Овчарова Р.В. (2003). Психологическое сопровождение родительства. Москва, Институт Психотерапии, 319.

References:

1. Filippova G.G. (2002). Psihologija materinstva: Uchebnoe posobie. Moskva, Institut Psihoterapii, 240. [in Russian].
2. Meshherjakova S.Ju. (2000). Psihologicheskaja gotovnost' k materinstvu. Voprosy psihologii, 5, 18 - 27. [in Russian].
3. Samoukina N.V. (2000). Simbioticheskie aspekty otnoshenij mezhd

mater'ju i rebenkom. Voprosy psihologii, 3, 67 - 81. [in Russian].

4. Brutman V.I., Varga A.Ja., Hamitova I.Ju. (2000). Vlijanie semejnyh faktorov na formirovanie deviantnogo povedenija materi. Psihologicheskij zhurnal, 21 (2), 19 - 87. [in Russian].

5. Ovcharova R.V. (2003). Psihologicheskoe soprovozhdenie roditel'stva. Moskva, Institut Psihoterapii, 319. [in Russian].

Citation: A. Denysenko. (2019). PSYCHOLOGICAL READINESS OF GIRLS TO MATERNITY AS A SOCIAL PROBLEM. Innovative Solutions in Modern Science. 5(32). doi: 10.26886/2414-634X.5(32)2019.6

Copyright: A. Denysenko © 2019. This is an openaccess article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY). The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

DOI 10.26886/2414-634X.5(32)2019.7

UDC: 7:071.74

**ARTISTIC EDUCATION 2019: AS A MOVING FORCE OF
FORMATION OF NATIONAL CULTURE**

V. A. Levitcka, N. M. Pavlyuk

Lutsk Pedagogical College, Ukraine, Lutsk

The article examines the traditions of the extracurricular education in the context of the professionalization of the Ukrainian national art, clarifies the importance of the national tradition for Ukrainian art and the spiritual culture of our people as a whole. It was noted that in the development of the Ukrainian national extra-curricular education the ideas about the introduction of national priorities and the democratization of education were established. It has been established that the development of nationally oriented artistic education is possible only in the state of unity and contradiction of the national and global. It is proved that artistic education continues to develop. Attention is drawn to the processes of

national diversification and global unification of artistic education of the second half of the 20th century.

Key words: artistic education, national tradition, extra-curricular education, artistic and national culture.

Левицька В. А., Павлюк Н. М., Мистецька освіта 2019: як рушійна сила формувань національної культури / Луцький педагогічний коледж, Україна, м. Луцьк

У статті досліджено традиції позашкільної освіти в контексті професіоналізації українського національного мистецтва, з'ясовано значення національної традиції для українського мистецтва й духовної культури нашого народу в цілому. Зазначено, що в розвитку української національної позашкільної освіти затвердилися ідеї щодо запровадження національних пріоритетів і демократизації освіти. Встановлено, що розвиток національно орієнтованої мистецької освіти є можливим лише у стані єдності та суперечності національного і глобального. Доведено, що мистецька освіта продовжує розвиватися. Звернено увагу на процеси національної диверсифікації та глобальної уніфікації мистецької освіти другої половини ХХ ст.

Ключові слова: мистецька освіта, національна традиція, позашкільна освіта, мистецька та національна культура.

Левицкая В. А., Павлюк Н. Н., Художественная образование 2019: как движущая сила формирования национальной культуры / Луцкий педагогический колледж, Украина, м. Луцьк

В статье исследованы традиции внеклассного образования в контексте профессионализации украинского национального искусства, выяснено значение национальной традиции для украинского искусства и духовной культуры нашего народа в

целом. Отмечено, что в развитии украинской национальной внешкольного образования утвердились идеи о введении национальных приоритетов и демократизации образования. Установлено, что развитие национально ориентированной художественного образования возможно только в состоянии единства и противоречия национального и глобального. Доказано, что художественное образование продолжает развиваться. Обращено внимание на процессы национальной диверсификации и глобальной унификации художественного образования второй половины XX в.

Ключевые слова: художественное образование, национальная традиция, внешкольное образование, художественная и национальная культура.

Постановка проблеми. В сучасних динамічних умовах відродження України, проблема формування національної культури молоді набуває особливої важливості. Оскільки національно культурна свідомість молоді, з чітко сформованими патріотичними поглядами є гарантією збереження національної ідентичності української нації, а також важливим ресурсом соціальних, економічних, політичних, національно-демократичних реформацій як запоруки зміцнення та становлення нашої держави. Саме від нас, від кожної особистості залежить загальний рівень розвитку культури та української нації. Мистецтво сприяє виникненню у молоді поваги до загальнолюдських цінностей, формує національну культуру. У багатогранному процесі гуманізації мистецької освіти поступово зростає роль позашкільних художніх закладів.

Метою статті є вивчення особливостей мистецької освіти, виявлення взаємозв'язку між мистецтвом та національною культурою в системі позашкільної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для нашого дослідження мають цінність праці видатних діячів культури Г. Костюк, О. Леонтєва, С. Рубінштейна, С. Виготського; розвиток творчих здібностей під час мистецької діяльності описували В. Крутецький, С. Науменко, Л. Венгер, В. Кирєєнко, та ін. [3; 8; 10; 1; 2; 6; 8; 13]. Проблема формування національної культури через сферу мистецтва приділяли значну увагу філософи: М. Каган, Л. Столович, Т. Яркіна М. Бердяєв та ін. [7; 2; 8]. У українській філософській теорії національно-духовного розвитку стають ключовими наукові праці В. Рибалка, М. Горлача, І. Зязюна, В. Кременя [5; 2]. Творчість з мистецтвознавчої та психологічної точки зору досліджували О. Блок, В. Громов, В. Аронов, Є. Басін, В. Іванов, Ю. Фохт-Бабушкін, В. Мазепа, Б. Мейлах та інші [2; 6; 13; 10]. Всі дослідники відмічають базове значення творчості в галузі мистецтва.

Виклад основного матеріалу. В сучасних умовах соціально-економічної кризи та національно-демократичної нестабільності загострюються проблеми патріотичного розвитку молодого покоління та повної перебудови мистецької освіти в Україні. Актуальним питанням залишається відродження та формування національної культури України.

Базовим рівнем на якому здійснюється формування патріотизму є визначений рівень мистецької культури дитини, її художніх поглядів на навколишній світ. Цей етап проявляється у формуванні в молодого покоління певної системи художніх цінностей та смаків які допомагають їм сформувати в собі основні національні аспекти. Формування матеріальних та духовних благ, зусилля на покращення

життя людства – всі ці моменти віддзеркалені, насамперед, в мистецтві, а праця по втіленню національних ідей в мистецьких творах відбувається в рамках мистецької освіти.

Численні публікації визначних діячів української культури свідчать про те, що система формування національної культури через мистецтво має здійснюватися так, щоб різні види мистецтва постійно взаємодіяли між собою у процесі впливу на дитину, а саме на потребі тісної взаємодії мистецтва на підставі міжпредметних зв'язків. Творчість повинна стати стрижнем будь-якого виду діяльності та виховання. Сфера впливу мистецтва вибудовується з залученням принципу творчої самодіяльності дітей. Це постає у вмінні дітей переносити набуті художньо-естетичні навички на виконання будь-якої іншої справи. Здатність до творчої самореалізації є свідченням сучасності і забезпечується завдяки реалізації засад естетизації усього дитячого життя. Одним з основних завдань позашкільної художньої освіти в якій здійснюється формування національної культури через мистецтво є створення її системи.

Основним структурним прошарком системи художньо-естетичного впливу є особистість дитини, тому що мета, завдання, методи художньо-естетичного впливу націлені на художній і загальний розвиток особистості. Однією з основних складників формувань національної культури є навчально-виховний процес загальноосвітньої школи та позанавчальної діяльності. Дисципліни мистецьких циклів вносять у ці складники свій особливий внесок. Вони одночасно тісно пов'язані між собою як її структурні елементи. Значуще місце відведене предметам мистецьких циклів, до мистецтва в цілому, а також контроль за соціальною діяльністю дітей у процесі позашкільної роботи, організації дозвілля. Важливою ланкою на формування патріотизму є також вплив засобів масової комунікації

(преса, радіо, телебачення, кіно), сім'ї, мікро середовища дитини. Забезпечення позитивного результату функціонування системи мистецького впливу ефективно здійснюється тоді, коли вона діє не окремо, а комплексно.

У багатогранному процесі гуманізації мистецької освіти поступово зростає роль позашкільних художніх закладів. Лише мистецтво є рушійною силою у формуванні художнього та культурно-особистісного розвитку, патріотично-громадського самостворення та духовної самореалізації молоді. В умовах відродження національної системи освіти проблема кардинального реформування національно-естетичного і духовно-морального становлення виокремлює такі розподіли завдань у позашкільних закладах освіти, де в сфері мистецтва художньо-розвивальні моменти стають ключовими. Ці константи стали в основі українських державних документів про мистецьку освіту.

Зокрема, у документі Національної доктрини розвитку освіти України чітко простежується завдання по формуванню у молодого покоління прагнень до збереження і збагачення духовних цінностей національної культури; патріотичний громадянський розвиток молоді з чітко сформованою своєю приналежністю до української нації.

Новітні ідеали також описуються у Державній національній програмі "Діти України", концепціях культурного формування молоді. Саме у творчості особистість має шанс до саморозвитку та самопізнання. Емоційно пізнаючи світ на підсвідомому рівні, вона пізнає саму себе. Шкода, проте не всі, хто займається мистецтвом, може стати і стане професіоналом своєї справи. Але саме під час занять творчістю кожен має можливість пізнати мистецтво, звернутися до джерела народного мистецького досвіду, збагатити свій духовний розвиток та культуру. Лише у позашкільних закладах

створені найсприятливіші умови для засвоєння молодим поколінням культурно-художньої спадщини українського народу.

З "Положення про позашкільний навчальний заклад" стає відомо, що сучасний позашкільний заклад, – це багатoproфільний "широкодоступний заклад освіти, який дає дітям та юнацтву додаткову освіту, спрямовану на здобуття знань, умінь і навичок за інтересами, а також забезпечує потреби особистості у творчій самореалізації та організації змістовного дозвілля" [7,с.4]. з 1990-х років у позашкільній освіті було проведено ряд реформ та створено організацію широко доступних, багатофункціональних центрів дитячої художньої творчості. На даний момент, позашкільні мистецькі осередки стають складними багаторівневими націокультурними системами [6, с.153]. В сучасних умовах в Україні діють центральні позашкільні комплекси, функціонування яких пов'язане з урахуванням регіональних особливостей територій України. Провідними завданнями роботи сучасних позашкільних мистецьких закладів визначено націлення на формування здібностей та задатків, креативності та талантів молоді, задоволення їхніх духовних інтересів, національно-культурних запитів і потреб самореалізації.

Позашкільні заклади мистецького спрямування завжди були ефективним середовищем культурно-національного становлення особистості. Аналізуючи Закон України "Про позашкільну освіту", стає відомо, що одним із провідних напрямів діяльності визнано національно-естетичну, яка сприяє розвитку творчості та креативності, обдарувань та талантів, сприяє отриманні знань в мистецькій сфері вітчизняної і світової культури [5, с. 8].

Мистецька діяльність дитини є стартовою сходинкою створення її духовного світу і сенсу життя, національних цінностей. Дитяче мистецтво - є особливим духовним мірилом його культури [9].

Мистецтво дає їй могутній поштовх до самовдосконалення, так як мистецтво орієнтується на вищий рівень духовної активності людини. Саме мистецтво-потужний орієнтир особистісного розвитку в освітньому процесі.

Висновки. Узагальнюючи, слід зазначити, що Заняття дітьми мистецтвом та вся сучасна мистецька освіта потребує вдосконалення та розробки специфічної методологічної системи, побудованої на сучасних ідеях креативності та соціальних факторів у формуванні основ навчання та їх вплив на рівень творчих досягнень. Ці ідеї можна представити, спираючись на трирівневу конфігурацію методологічних положень. Філософсько-образотворчий рівень орієнтується на творчу самореалізацію молодого покоління.

Література:

1. Близнюк М. (2018) *Педагогический дизайн как современное дидактическое направление в подготовке будущих художников*. Міжнародний науковий журнал "Науковий огляд" Том 4, № 47.
2. Романенко Г. (2008) *Еволюція художніх і літературних об'єднань України: історико-культурологічний вимір*: Монографія. Ін-т культурології Акад. мистец. України, 208.
3. Кауфман Л., М. Аркас. (2008) *Нарис про життя і творчість*. К., Держ. видавн. образотв. мистецтва і муз. літератури УРСР.132.
4. Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я. (2008) *Болонський процес у фактах і документах (Сорбонна-Болонья-СаламанкаПрага-Берлін)*. Тернопіль, ТДПУ ім. В. Гнатюка, 203.
5. Шульгіна В.Д. (2008) *Нариси з історії української мистецької культури: джерелознавчий пошук.*, 275.
6. Євтух Н.Б., Шевченко Г.П., Рамазанов С.К. (2005) *Динамика розвитку духовнокультурних цінностей країни в умовах*

глобализации: синергетический анализ. Духовність особистості: методологія, теорія і практика: зб. наук. праць. Вип. 4. Луганськ, вид-во Східноукр. нац. ун-ту ім. В. Даля, 93-97.

References:

1. Blyzniuk M. (2018) *Pedahohycheskyi dyzain kak sovremennoe dydaktycheskoe napravlenye v podhotovke budushchyykh khudozhnykov.* Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal "Naukovyi ohliad" Tom 4, № 47.
2. Romanenko H. (2008) *Evoliutsiia khudozhnykh i literaturnykh ob'iednan Ukrainy: istoryko-kulturolohichnyi vymir.* Monohrafiia. In-t kulturolohii Akad. mystets. Ukrainy, 208.
3. Kaufman L., M. Arkas. (2008) *Narys pro zhyttia i tvorchist.* K., Derzh. vydavn. obrazotv. mystetstva i muz. literatury URSR.132.
4. Stepko M.F., Boliubash Ya.Ya. (2008) *Bolonskyi protses u faktakh i dokumentakh (Sorbonna-Bolonia-SalamankaPraha-Berlin).* Ternopil, TDPU im. V. Hnatiuka, 203.
5. Shulhina V.D. (2008) *Narysy z istorii ukrainskoi mystetskoi kultury: dzhereloznavchyi poshuk.* 275.
6. Yevtukh N.B., Shevchenko H.P., Ramazanov S.K. (2005) *Dynamyka razvytyia dukhovnokulturnykh tsennostei strany v uslovyakh hlobalyzatsyy: synerhetycheskyi analiz. Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka:* zb. nauk. prats. Vyp. 4. Luhansk: vyd-vo Skhidnoukr. nats. un- tu im. V. Dalia, 93-97.

Citation: V. A. Levitcka, N. M. Pavlyuk. (2019). ARTISTIC EDUCATION 2019: AS A MOVING FORCE OF FORMATION OF NATIONAL CULTURE. Innovative Solutions in Modern Science. 5(32). doi: 10.26886/2414-634X.5(32)2019.7

Copyright: V. A. Levitcka, N. M. Pavlyuk © 2019. This is an openaccess article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (CC BY). The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

CONTENTS

I. ECONOMICAL AND TECHNICAL SCIENCES

BENCHMARKING OF ATLANTIC INNOVATIONS SYSTEM MODEL
IN CONTEXT OF UKRAINE'S TECHNOLOGICAL
EUROCONVERGENCE **5**

B. Butko

ADVANCED SPOT WELDING TECHNOLOGIES OF THIN-WALLED
PARTS
V. Baranovsky, Doctor of Technical Sciences,
V. Lazaryuk, PhD of Technical Sciences, **20**
B. Berezhenko, V. Senchishin

STATE AUDIT IN THE SYSTEM OF UKRAINIAN STATE FINANCIAL
CONTROL: ROLE AND TASKS **35**
O. L. Tkach

II. HUMANITARIAN SCIENCES

ROSSOTRUDNICHESTVO AS AN INSTRUMENT OF SOFT POWER
OF THE RUSSIAN FEDERATION **56**
O. Andriyenko, PhD, Professor

THE ANALYSIS OF IBN TAIMIYA STATEMENTS ABOUT THE
ATTRIBUTES OF GOD **65**
L. B. Maevskaya

PSYCHOLOGICAL READINESS OF GIRLS TO MATERNITY AS A
SOCIAL PROBLEM

87

***A. Denysenko PhD of Psychological Sciences, Associate
Professor***

ARTISTIC EDUCATION 2019: AS A MOVING FORCE OF
FORMATION OF NATIONAL CULTURE

99

V. A. Levitcka, N. M. Pavlyuk